

At y DARLLENYDD.

y Ffurfafen yn gwneud weithiau) yn y boreu, a bod yn anweledig yr holl ran arall o'r dydd: canys teyrnas dragywyddol yw teyrnas Crist; a'r cyfaminod newydd a wnawd â thŷ Jacob fydd gyfaminod dragywyddol. Hefyd ni's gallwn iarnu fod Duw wedi tynnu ei hun oddi wrth blant dynion; canys nid yw efe byth yn ymadael â ni, oddi eithr i ni yn gyntaf ymadael ag ef.

Yr Apostol a ragwelodd y byddai cwympiad ymaith oddi wrth y gras yn yr hwn y fefydwyd y brif Grist'nogion, yr hyn a ddaeth i ben yn fuan ar ol ei farwolaeth ef. Ond y mae ein Pregethwyr ni yn dywedyd, fod y nos dywyll o ymadawiad wedi myned heibio, a'n bod ni yn byw yn nyddiau'r Efengyl etto; os felly, pa le y mae'r ffrwythau? Ni a allwn ('rwy'n addef) glywed geiriau yr Efengyl, ond pa le mae gallu'r efengyl, trwy ba un y mae credinwyr yn dyfod i fod yn blant i Dduw, ac i ddwyn ei ddelw ef mewn cyfiawnder? Pa ham nad ydym ni y rhai a elwir yn Grist'nogion, wedi cynnyddu i râdd y rhai a anwyd yn Bagan-iaid, ae a ddygwyd i fynu mewn tywyllwch ac anwybodaeth? Pa ham na sancteiddwyd, ac na wnawd ninnau yn bobl sanctaidd cyftadl a hwyntau? Pa ham na lanhawyd ein cyrph ni, ac na wnawd hwynt yn drigfa i'r Ysbryd dragywyddol, megis ynddynt hwy? Pa ham nad yw ein hymarweddiad ni yn y nefoedd, neu o leiaf yn fwy nefol-

aidd nac ydynt? Y rheswm i mi yw hyn, nid adeiladasom ar yr un fylfaen ac yr adeiladasant hwy; canys rhaid i ni ddyall hyn, nad oedd gan y Paganiaid hynny mo'r 'sgrythurau fel y maent gennym ni; ac felly nid allent lunio ffurf o dduwioldeb oddi wrthynt, fel y gwaeth llawer wedi hynny, gwedi eu gwneud i fynu â geiriau da, gan alw hynny yn dduwioldeb, a gorphwys ar y cyflawniadau allanol o hono, heb wir ddychweliad, na theimlad o'r bywyd a'r gallu tufewnol, yr hwn y daeth y prif Grifft'nogion i'w deimlo, ac a gawfant ynddynt eu hunain trwy ffydd, a bywiol weithrediad tragywyddol ysbryd yr Iesu.

R oedd y Paganiaid, cyftadl ac eraill o greadigaeth Duw (gan fod pob Cenedl wedi eu gwneuthur o'r un gwaed) ac felly yn meddiannu ynddynt eu hunain, megis y mae ymhob dyn, ysbryd da yn gyftadl ac ysbryd drwg; goleuni yn gyftadl a thywyllwch; rhyw beth yn eu hargyhoeddi am Bechod, yn gyftadl a rhyw beth yn eu temtio i bechu, a chwedi eu troi gan yr Apostol o'r tywyllwch ac oedd ynddynt i'r goleuni, ac oddi wrth yr hyn oedd yn eu harwain i bechu, at yr hyn oedd yn eu hargyhoeddi am bechod, hwy lynasant wrtho, ac ymddiriedasant ynddo, ac a ddaethant yn ddilynwyr iddo; a thrwy lynu wrth y da, hwy a waredwyd oddi wrth y drwg; trwy ganlyn y goleuni, hwy drosglwyddwyd allan o deyrnas y tywyllwch, ac i

ac i gael eu hymarweddiad yn y nefoedd,
tra buant ar y ddaear.

Y rhai hyn a adeiladafant ar Graig sicr,
ar sylfaen fywiol, ar Grist, megis yr oedd
ef ym mhob oes, ac y mae etto, yn ei ym-
ddangosiad ysbrydol, yn oleuni'r byd, ac yn
fywyd cyfiawnder; a chan gymmeryd ei ys-
pryd tragywyddol ef ynddynt, i fod yn ar-
weinydd iddynt, hwy a droisant oddi wrth
bob peth ac oedd yr Yspryd hwnnw yn eu
hargyhoeddi am dano, ac yn eu ceryddu
o'i blegyd; trwy'r hyn y daeth Efaû, neu'r
natur gyntaf, i gael ei disodlu, ac y daeth
ef, rhan yr hwn yw teyrnasu, i gael y rheol-
aeth ynddynt, a'r llywodraeth drostynt.

Ac fel yr oedd y tywyllwch ac oedd yn
cuddio llewyrch Haul y Cyfiawnder ynddynt,
yn cael ei symmud ymaith, hwy a ddaethant
i ddyall pa beth oedd o Dduw, a pha beth
oedd hunanol ac i ymwadu ag ef; a chan droi
oddi wrth bob tueddiad nad oedd o Dduw,
daeth corph Pechod i gael ei farwhau, eu tu
mewn i gael ei lanhau, a'r telpyn i gael ei
lesefinio; rhai oeddynt gnawdol a ddaethant
i fod yn ysprydol; a hyn a'u gwnaeth hwy
yn bobl briodol.

A phe rhodiem ni yn eu llwybrau nhwy,
gallem gyfodi i'r un cyrrhaeddiadau: ond
os adeiladwn ar eiriau ac allanol wafanaeth,
heb yspryd a bywyd, nid allwn byth gyfodi;

canys fel y dywed Paul mewn achos arall, Pe llefarwn â thafodau dynion ac angylion, heb fod gennyf gariad, yr wyf fel efydd yn feinio: felly'r wyf fi'n dywedyd yn yr achos yma, pe clywem ddynion ac angylion, pe gallem fyw bob amser dan fŵn geiriau da, os nad oes gennym serch at y tufewinol oleuni hwnnw, ac fydd yn datguddio dechreuad drwg gynhyrfiadau, a'r gallu oddi wrth Dduw i droi oddi wrthynt, ni's gallwn byth farwhau pechod, glanhau ein heneidiau, a dyfod yn bobl sanctaidd. Sancteiddhâd fy' waith tufewinol, ac y mae i'w effeithio, trwy dufewinol foddion; nid oes dim ond tufewinol oleuni a all fwrw allan dufewinol dywyllwch; nid oes dim llai nâ bywyd tragwyddol a ddichon wared ein heneidiau oddi wrth allu marwolaeth.

Er pan hudwyd dynion i gredu, er eu bod yn hau Efrai, y medant Wenith; er eu mhyned i'r bedd yn bechaduriaid y cant gyfodi yn faint; ac y cyrrhaeddant mewn byd arall, yr hyn a gyrrhaeddodd y prif Gristnogion yn y byd hwn; nid oedd eu hymarweddiad hwy yn y nefoedd, ond yn y ddaear; hwy a rodiafant yn y tywyllwch, ac nid yn y goleuni; duw'r byd hwn a wafanaethafant, ac nid Duw yr nefoedd. A phaddedyddwch rhagllaw a ddwg hyn, bydded i'r doeth o galon farnu.

Sylfaen Buchedd sanctiaid.

PAUL, yn ei epistol at y Galatiaid, Pen. v. 16. a ddywedodd, *Rhodiwch yn yr Yspryd, ac na chyflawnwch drachwantau'r cnawd.* Ac yn ei epistol at y Rhufeiniaid, Pen. viii. 13; ddywedodd, *Os byw yr ydych yn ol y cnawd, meirw a fyddwch; eithr os ydych yn marweddio gweithredoedd y corph trwy'r yspryd, byw a fyddwch.* Os 'sgrifenyd ysgrythurau er ein haddysg erioed, 'fe sgrifenyd y rhai hyn: canys y mae llawer i'w ddyfgu oddi wrthynt.

Diben pregethu, yn yr oes hon, ac amryw oesoedd a aeth heibio, yw, fel y byddai i feibion a merched dynion ddyfgu gwadu, troi oddiwrth, ac ymadael â phob gweithred ddrwg; a dyfod i fyw buchedd sofr, gyfiawn a duwiol, yn y byd presennol, fel a caffont heddwch gyda Duw, yn ein cydwybodau eu hunain yma, a bywyd tragywyddol ar ol hyn.

Yn awr, er mewn effeithio y gwaith mawr hwn, ynmha un y bu miloedd o weinidogion yn llafurio amryw flynyddoedd, y mae'r Apostol yn rhoddi'r cyngor byrr hwn; *Rhodiwch yn yr Yspryd*, gan sicrhau i'r Galatiaid, os rhodient yn yr Yspryd, na chyflawnant drachwanta'r cnawd; na chaent ymollwng i dueddiadau drwg, na boddio eu blysiâu i'w cnawdol; yr hyn yw'r unig ffordd i farweiddio gweithredoedd y corph, ac iachau pob clefyd ysprydol. Ond y ffordd hon o iechydwrïaeth Duw, a wrthodwyd er ei cyd-amser, fel nad oes ond ychydig

ydyg yn yr oes hon yn gwybod pa beth yw'r Ys-
pryd hwn; ymmha le y mae iddynt gael adna-
byddiaeth o hono, na pha fodd y mae iddynt rodio
ynddo. Ac er mwyn agor ein dyalldwriaeth yn y
matter pwysfawr hwn, bydded i ni ystyried.

1. Pa beth oedd Paul, a pha fodd y daeth ef i
fod yn weinidog yr efengyl?

2. Pa fath oedd y bobl at ba rai y 'sgrifenodd
Paul ei epistolau?

3. Pa beth oedd yr Apostol yn alw cnawd ac
yspryd, ac ymmha bethau yr ydym yn rhodio ar
eu hol?

4. Pa beth yr ydym yn ddyall wrth y geiriau
marw a byw?

5. Pa fodd y mae i ni, trwy'r Yspryd, farw-
eiddio gweithredoedd y corph?

Wrth ddarllain y 'sgrythurau gallwm weled,
mai Israeliad oedd Paul, o hâd Abraham, a chwe-
di cael ei ddwyn i fynu yn ysgolhaig, a'i iawn
ddyfsgu yn y gyfraith; ac am ei grefydd, oedd yn
Pharisead. A pha beth oedd y Phariseaid? Nid
pobl ofer di-broffes; eithr mewn ymddangosiadau
allanol, pobl grefyddol iawn, yn dwyn zel dros eu
templ a'i gwafanaeth; a phob defodau allanol er-
aill; fel y dywedodd yr Iesu am danynt, eu bod
yn glanhau y tu allan i'r cwppan a'r ddyfsgl; yr
hyn nid oes ond ychydig yn awr yn ei wneuthur.

Ond pan nefaodd yr amser, pryd na fynnai
Duw mwyach ei addoli mewn templau o waith dwy-
law, eithr mynnai drigo a'i addoli, gan galonnau
sanctaid; ac na byddai y deddfau a 'sgrifenafid
gan y prophwyd mawr hwnnw Moses i dŷ Israel
i ddal sylw arnynt a rhodio ynddynt, fod mwyach
yn rheol o gyfiawnder; eithr raid i'r Iuddewon a'r
Cenhedloedd rodio wrth ddeddf yn tarddu oddi
wrth Yspryd Duw ynddynt: pan ddaeth un mwy
nâ Moses, yn cyhoeddi teyrnas gerllaw, yn cyn-
nwys cyfiawnder mwy rhagorol na'r eiddynt hwy;
gan

gan dyfjiolaethu o flaen wyneb yr allanol addol-
wyr hynny, er eu holl zel dros y deml a'i gwa-
anaeth, nad oeddynt ond rhagrithwyr ac arwein-
wyr deillion: yna llywodraethwyr y bobl a ddigi-
asant a chanddynt Ysryd chwerw er eu holl all-
anol gyfiawnderau, hwy a amcanasant rwyfiro
dyfodiad y deyrnas honno, trwy erlidigaeth, gan
ladd y tywyfsg, a charcharu ei ddeiliaid. Ymha
erlidigaeth nid oedd neb fwy cyflym na Phaul,
gan ddifrodi'r eglwyfi yn ddifefur.

Yn uchder ei erlidigaeth, nid dyn ond Duw,
a attaliodd ei fwriadau; gan ddangos iddo, nid
dynion, ond Crist mewn dynion, yr oedd ef yn
erlid, yr hwn mewn gwirionedd oedd felly; ca-
nys pe buasai Crist trwy ei Ysryd tragywyddol
heb fod yn y bobl hynny ag oedd Paul yn eu her-
lid, er agor llygaid eu dyalltwriaeth i weled
gwagedd pob cyfsgodau, a'u troi oddi wrthynt, ni
buasai gan Paul ddim i ddywedyd wrthynt; eithr
gan eu bod hwy yn tueddu at addoliad Duw
mewn ysryd, ac yn diyftru teml-addoliad, yr
oedd Paul yn edrych arnynt fel pobl nad oedd-
ynt gymmwys i fyw.

Eithr rhyngodd bodd Duw i ddatguddio yn
Paul yr un Crist ac oedd efe yn erlid mewn eraill;
a'r datguddiad hwnnw, neu'r tusefnol wyboda-
eth o Grist, oedd sail holl wybodaeth Paul yn
nirgeledigaeth duwioldeb: ni chafodd ei ddyfgeid-
iaeth yn ol hynny oddi wrth ddynion, nac allan o
lyfrau, ond trwy weithrediad Ysryd tragywydd-
ol Iesu ynddo ei hun. Canys trwy gadw at ar-
weiniad yr ysryd hwnnw, efe a gynhyddodd mewn
gras, ac fel yr oedd efe yn cynnyddu mewn
gras, yr oedd yn cynnyddu mewn gwybodaeth o
Grist; ac felly nid aeth i fynu i Jerusalem at y
rhai oedd apostolion o'i flaen, i ymosyn cyfar-
wyddiadau addysg neu urddau; ond yn nerth yr
Arglwydd, a llyfr profiad yn ei galon, yn lle

Bibl yn ei law, efe a aeth i Arabia, i bregethu'r efengyl i'r Paganiaid: a pha sylfaen a osododd ef? Nid enwaediad, yr hyn yw sail crefydd yr Iuddewon, na bedydd Ioan, yr hwn gwedi'n a ddaeth yn sylfaen i'r grefydd grift'nogol; canys dywedodd wrth y Corinthiaid, *nad i fedyddio y danfonodd Crist ef, ond i bregethu; ac yn diolch i Dduw na fedyddiodd ef neb ond Crispus a Gaius, a theulu Stephanus.*

Megis yr agorasid llygaid Paul i weled rhodd Duw ynddo ei hun; felly ei waith oedd agor llygaid eraill, fel y gwelent hefyd rhodd Duw ynddynt eu hunain.

Yr oedd gan y Paganiaid hynny, fel y mae gan bob dyn a enir i'r byd, oleuni tufewinol, ny dangos iddynt, megis y mae yn dangos i ninnau, pa beth sydd iawn, a pha beth sydd gam; pa beth sydd gyfiawn, a pha beth sydd anghyfiawn: er yn eu hanwybodaeth f'allai nad oeddynt yn gwneud mwy gyfrif o hono nag mae llawer o honom ninnau'r awr hon.

Gan mai mewn cyfiawnder y mae teyrnas Nef oedd yn gynhwysedig, gwaith Paul oedd troi'r bobl hynny at fuchedd gyfiawn, ac ymarweddiad nefol; a pha sail well a ddichon neb osod, mewn trefn y fuchedd dduwiol, na goleuni ynom ein hunain, yn llewyrchu beunydd, gan ddatguddio pob gweithred anghyfiawn? arweinydd os gwyr ddilynwn, ddwg at Dduw, oddi wrth pa un, trwy fuchedd annuwiol, y mae pob dyn yn ymadael. Paul a brofodd hyn, a'i brofiad a'i gwnaeth ef yn weinidog cadarn, a allai bregethu heb llyfr nac studio, a sierhau yn ddiammeu i'r Galatiaid, mai'r ffordd y fuchedd gyfiawn, oedd rhodio yn yr yspryd, neu gadw at yr arweinydd hwn.

Fel hyn y dangosais, pa fodd y daeth Paul i fod yn weinidog yr Efengyl: ac yn awr dangosaf, pa beth oedd y bobl at ba rai y sgrifenodd efe ei epistolau.

Y Rhufeiniaid a'r Galatiaid, cyn eu troedigaeth, a elwid yn Baganiaid, am nad adwaenent y giwr Dduw, eithr addolent eulunod mudion. Pobl oeddynt yn byw, fel y mae gormod yn awr, ym mhob math o annuwioldeb, yn rhodio megis y dywed Paul wrth yr Ephefiaid, *yn ol tywysog llywodraeth yr awyr*; eithr gwedi eu troi o dywyllwch, hwy a ddaethant i adnabod y gwir oleuni, yr hwn ni chydysniodd erioed ac un weithred ang-yfiawn.

At y goleuni hwn y troddodd llawer o'r cenhedloedd, gan ei gymmeryd yn arweinydd iddynt, ac yn ymddiried ynddo fel sylfaen sicr; yr hwn oedd gwir ffydd ynddo ef yr hwn a rhoddwyd i fod yn oleuni i'r cenhedloedd ac o'r unrhyw mewn natur â ffydd Abraham.

Fe gafodd y bobl hyn eu hargyhoeddi, (er na chafodd llawer o honom ni) mai gwedi eu troi at yr Arglwydd, fod ganddynt yrfa i redeg. Megis mae oddi wrth Dduw a duwioldeb yr yniadawfant, felly at Dduw a duwioldeb yr oeddynt y dychwel-yd. Nid oeddynt yn ymfoddloni fel y mae gormod o honom ni yn gwneuthur, ag enw crïst'nogol; eithr gan ddilyn yr arweinydd hwn, hwy a rodiasant mewn newydd-deb buchedd, yn sofr, yn gyfiawn ac yn duwiol: yr hyn y mae Paul yn ei ganmol, gan ddweyd wrth y Galatiaid, yddynt redeg yn dda; a ninnau redwn yn dda, os rhedwn yr unrhyw yrfa, gan gynnyddu o ddydd i ddydd, yn fwy perffaith, yn fwy cyfiawn, yn fwy oneft, yn fwy ffyddlon ac yn fwy dichlynaidd. Yr hyn nid ellir ei ddisgwyl ne's y cymmerom eu llwybreiddiwr hwy yn arweinydd i ni.

Eithr eglwyfi Galatia oeddynt y pryd hynny (fel y mae Paul yn ei galw nhwy) yn blant bychain, pobl o ychydig gynnydd yngwybodaeth dirgelwch duwioldeb, a hudasid gan ryw rai (ag oedd Paul yn dymuno eu bod wedi eu torri ymaith.)

aith) i gredu, fel y mae llawer yn awr nad oedd buchedd gyfiawn, sobr, dduwiol, ag ymarwediad diargyhoedd, dim yn ddigon; eithr bod yn rhaid iddynt fod mewn arferiad o ryw addoliad allanol; a chan fod crefydd yr Iuddewon yn dwyn yr ymddangosiadau mwyaf o dduwioldeb, yr oeddynt yn chwenych dilyn eu defodau a'u traddodiadau nhwy.

Eithr Paul wedi profi anddigionoldeb gwafan-aeth allanol i newid natur dynion, ac yw dwyn i fuchedd cyfiawn, a ddywedodd wrth y Galatiaid, os enwaedant na byddai Crist o ddim budd iddynt. Os aent oddi wrth arweinydd tufewnl i orphwys ar gyflawniadau allanol, fel oedd y Phareseaid, na byddai efe yr hwn a roddwyd i fod yn oleuni ac yn arweinydd, ddim yn oleuni nac arweinydd iddynt hwy. Ac yn wir nid oes dim yn fwy amlwg, canys os Crist yw'r ffordd, os rhodio yn yr yspryd yw'r moddion, trwy ba un y mae i ni farweiddio pechod, a dysod i fuchedd gyfiawn; pwy bynnag â allan o'r ffordd hon, pwy bynnag a ddiystyro'r moddion, nid oes iddo fwy o lesad oddi wrth Grist; nac yw'r ymdeithwr ac a adawo ei arweinydd, yn i gael oddi wrth ei arweinydd, mewn trefn i fuchedd gyfiawn a duwiol.

Fel y mae Crist yn Yspryd bywiol, y mae rhaid mai trwy ddilyn ef yn ei ddatguddiadau ysprydol, y mae i ni gyrraedd buchedd gyfiawn; nid oes dim arall a ddichon newid ein nhatur a'n gwneuthur ni yn greaduriaid newydd ac hyd oni byddom ni yn greaduriaid newydd, nid all ein hymarweddiad ni ddim bod yn y nesoedd.

Felly epistolau Paul a 'sgrifenwyd at bobl ag oedd ar eu taith o angau i fywyd; yr oeddynt wedi dysod allan o'r Aipht, ond heb ddyfod i wlad yr addewid; yr oeddynt wedi eu troi o'u tywyllwch, ac a'u wynebau tu a Seion, ond heb ddyfod i'r Jerusaleml newydd, dinas Duw; yr oeddynt wedi dechreu yn yr Yspryd, ond heb ddyfod i'r gwir addoliad mewn Yspryd; yr oedd-

ynt wedi derbyn Crist, ond heb eu gwreiddio a' sefydlu yng Nghrist; ac i berffeithio yr hyn u ddechreuafid, nid yw'r Apostol yn rhoddi arny a ddim ond hyn, *rhodiwch yn yr Yspryd*. Cadwch at eich tufewnol arweinydd, goleuni cyfiawnder, canys hynny yn unig a all gyfodi meibion a merched dynion o'r cwmp, a dwyn nhwy i fywyd cyfiawnder.

Y trydydd peth yw ystyried, yw, pa beth y mae'r Apostol yn alw cnawd ac Yspryd, ac ym mha bethau yr ydym yn rhodio ar eu hol?

Y mae'n amlwg fod y cnawd a'r yspryd ill dau yn arweinwyr, pe amgen nid allem rodio ar eu hol; ac os arweinwyr, y rhannau gweledig fydd raid bod yn ganlynwyr, yn dwyn allan yn ein geiriau a'n gweithredoedd yr hyn fydd yn ein calonnau, ac wedi genhedlu yn ein meddyliau; canys y mae gan bob gweithred feddwl yn gyntaf, naill ai da neu ddrwg. Codiad meddyliau drwg fydd o'r hyn y mae Paul yn alw cnawd; meddyliau da fydd yn deilliaw o'r hyn y mae efe yn alw Yspryd. Felly yntau cnawd ac Yspryd fydd yn wreiddyn o drygioni, a ffynnon o daioni yn om ein hunain.

O'r cnawd y mae pob rhyw dueddiadau yn tarddu ag fydd yn arwain i drygioni; o'r Yspryd y mae yr amheumon hynny yn tarddu a gawn ynom ein hunain wrth ymollwng iddynt; a'r holl ger-yddon a fo yn ein dilyn pan y dioddefom i'r gelyn ein gorthrech; a'r ceryddon hynny ydynt mewn cariad i ni, megis y mae ein ceryddon ninnau mewn cariad i'n plant, fel ag ofnant ac na throfeddant.

Mor fynych ac yr ydym yn ymollwng i gynhyr-fadan drwg, yr ydym yn rhoddi lle i'r Diafol, a phwy bynnag a ymroddo yr un drwg gynhyrriad, a gaiff un arall o'r un fath; a pha amlaf yr ymoll-yngom, mwyaf oll o le y mae yn ennill ynom, a mwy

a mwy fwy o allu y mae yn gael arnom. Ar holl noddfa a fydd gan un dyn i ffoi iddo, pan godo cynhyrfiadau drwg, yw hwnnw yn ein calon ein hun, y mae Paul yn alw Ysryd, canys ni chyd-synia hwnnw ag un weithred drwg; a phwy bynnag a gadwo yn agos at hwnnw, a geidw yn agos at Dduw; ac y mae yn aros gyda eu harweinydd, ac yn rhodio yn yr Ysryd.

Y Paganïaid a ddychwelafid a rodiasant wrth y rheol hon; hwy a gymmerasant Ysryd tragywyddol Crist ynddynt eu hunain yn arweinydd iddynt; hwy a ymddiriedasant ynddo, ac a ddaethant yn ganlynwyr iddo; a hynny a'u dygodd hwynt ei fod yn genedl sanctaidd, ag yn bobl briodol. A ninnau a fyddem felly, pe troem at yr Ysryd tragywyddol hwn yn ein calonau ein hunain, a threfnu ein hymarweddiad yn ol ei arweinadau a'i gyfarwyddiadau ef; canys wrth gadw at hyn, ni chyflawnem weithredoedd y cnawd.

Y pedwarydd peth i'w ystyried yw, Beth a feddylïodd yr Apostol wrth y geiriau hyn, *Marw a byw?*

Diammeu wrth y gair marw, nad oedd yn meddwl terfyniad ei einoes dymherol, canys y mae'r cyfryw farwolaeth yn amser pwyntiedig yr Arglwydd yn gyffredin i pob dyn; rhaid i'r rhai sydd yn rhodio yn ol yr Ysryd, yn gyftal a rhai sydd yn rhodio yn ol y cnawd, fyned i wared i'r bedd.

Eithr y marw yr oedd yr Apostol yn ei meddwl, oedd amharu yn y bywyd tufewnol, marw i gyfiawnder; yr hyn nid oes ond ychydig yn yr oes presennol yn gwneud sulw o hono. Y cyfryw farwolaeth ac y bu y dyn cyntaf, Adda, farw, pan y cwmpodd oddi wrth llywodraeth yr Ysryd tragywyddol, yr hwn oedd cyflwr cyntaf dyn. Neu'r cyfryw farwolaeth ag y bu tŷ Israel farw, pan ymlynasant wrth allanol ddefodau, gan ddi-
ystyru

yftyrn barn, trugaredd, a gofnygedig rodio gyda eu Duw.

Yn awr y mae'r rhai fydd yn rhodio yn ol y cnawd, gan fyw mewn arferiad o un pechod gwybodol, yn ymadael ymhellach oddi wrth Dduw, yn dyfod i gael llai o fywyd, llai o oleuni, llai o ras, llai o ofn digio Duw, a drygu eu cymmydogion; fel y gwelwn wrth ymarweddiadau dynion. A'r lleihad hyn yw marw i gyfiawnder.

Ac megis y mae gan y rhai fydd yn byw yn ol y cnawd lai o fywyd, llai o oleuni, llai o ras, llai o ofn; felly y mae y rhai sy'n rhodio yn ol yr Yspryd, gan wneuthur y cyfryw bethau ag fydd uniawn, onest, a chanmoladwy, oddi wrth egwyddor fywiol yn eu calonau eu hunain er cael cynnydd; y maent yn dyfod i gael mwy o fywyd, mwy o oleuni, mwy o ras, mwy o ofn trofeddu yn erbyn Duw a'u cymmydog. A'r cynnyddiad hwn ydyw byw i gyfiawnder. Megis y mae un yn pellhau oddi wrth, felly y mae'r llall yn nefau at deyrnas Nefoedd.

Pe na buasai gennym ynom ein hunain Yspryd, cyftal a cnawd; goleuni, cyftal a thywyllwylh; cyfarwyddwr yn ffordd bywyd a iechydwr iaeth, cyftal ac arweinydd yn llwybrau distryw, gallem ofod colled ein bywyd, a phob blinfyd ag y mae pechod yn ddwyn, ar gyfrif Adda, neu ar gyfrif yr un drwg, oddi wrth yr hwn y mae pob tueddiadau drwg yn deilliaw.

Yr oedd Paul yn ddysgawdwr hyddysg mewn difeinyddiaeth; efe a wyddai pa beth oedd yn llygru meibion a merched dynion, ac o ba le mae'r holl annuwioledeb sy'n y byd, yn cyfodi; ac i lanhau, i garthu, i buro, i wneuthur Paganïaid yn Grist'nogion gwirioneddol, ac i bechaduriaid ddyfod yn faint, nid yw yn darlunio dim moddion ond-hyn, rhodiwch yn yr Yspryd. Canys fel y cadwom at hyn ni a gawn ddyfsgu, fel y gwnaeth
y Pa-

y Paganiaid a ddychwelafid, nid yn unig i wadu annuwioldeb, ond hefyd i fyw yn dduwiol yn y byd presenol.

Ond os gorphwyswn fel y gwnaeth y Phariseaid awyddus, mewn allanol gyflawniadau, gan gyfrif ein hunain yn gyfiawn am fod gennym (fel y tybiwn) iawn ffurf o dduwioldeb, heb wneuthur trefn o'r moddion rhagddywededig er bod gennym gymmaint o zel dros ein ffurf o dduwioldeb, ag a fu gan Paul erioed dros grefydd yr Iuddewon, ni lesâ hi fwy i ni nag a lesâodd enwaediad i'r Galatiaid.

Ni a gawfom lawer o bregethu ac athrawiaethu; llawenydd y Nefoedd yn cael eu haddaw i'r rhai a wnaent yn dda; poenau uffern yn cael eu bygwth i'r rhai a wnaent yn ddrwg: ond darfu yr addewidion a'r bygythion hyn gwneuthur ni yn genedl sanctaidd, ac yn bobl briodol, gan ragori pawb eraill mewn cyfiawnder, uniondeb, gwirionedd, a ffyddlondeb? a ddarfu i'r holl gynghorion a gawfom ein galluogi i farweiddio corph pechod, yr hwn yw achos pob annuwioldeb? a drosglwyddwyd ni trwy hyn (megis y Paganiaid gynt) allan o deyrnas y tywyllwch, i deyrnas anwyl Fab Duw, fel y ceir ein hymarweddiad yn y Nefoedd, tra byddo ein cyrph ar y ddaear? a allwn ni ddywedyd, i'r hen bethau fyned heibio, pob tybiau uchel, pob chwantau cybyddlyd, pob llid a chwerwder, a'r pethau newydd hyn yn cymmerŷd eu lle hwynt, gostyngaidrwydd, llarieidd-dra, sobrwydd, hunan-ymwadiad, gyda cariad diragrith at Dduw a'n cymmydog? a allwn ni ddywedyd, fe fu amser pan oedd pechod yn llywodraethu arnom, fel na allem ymgadw rhag cyflawni trachwantau'r cnawd, ond yn awr yr ydym wedi ein rhwymo gan yr Yspryd tragywyddol, fel y mae rhaid i ni fod yn dymherus, mae'n rhaid i ni fod yn sobr ac yn wiliadwrus, mae'n

mae'n rhaid i ni fod yn gyfiawn, ac yn ffyddlon mewn gair a gweithred; os hyn yw ein cyflwr, yr ydym fel yr oedd y prif Grift'nogion, yn eu llawn gyrrhaeddiadau, yn farw i pechod, ac yn fyw i gyfiawnder: gwedi ein hadeiladu ar yr un graig ac oeddynt hwy. Ond os ydym heb gyrraedd hyn, ein doethineb fyddai troi at yr Arglwydd, fel y gwnaethant hwy, ac adeiladu ar yr un sylfaen ag yr adeiladafant hwy arni, ar y gwir oleuni yr hwn fydd yn goleuo pob dyn ac fydd yn dyfod i'r byd; fel y delom yn adnabyddus o'r Yspryd tragywyddol, megis yr oeddynt hwy, ac i gael hyfforddwr ac arweinydd yn llwybrau duwioldeb, fel yr oedd ganddynt hwy; canys gan, a thrwy gymmorth Yspryd tragywyddol Iesu yn ein calonnau, y mae'n rhaid i'n llygredigaethau gael eu glanhau; a'n tu mewn gael eu wneud yn lân; can's fel trwy ein rodiad yn ol y cnawd y gnawd yr holl glwyfau, felly mae'n rhaid mai trwy ein rodiad yn ol yr Yspryd y iacheir y clwyfau hynny. Megis mae ein byw yn ol y cnawd oedd cynnydd ein hanghyfiawnder; felly trwy rodio yn ol yr Yspryd yr ydym yn marweiddio pechod, ac yn arferu bywyd o gyfiawnder.

Fe a ddywedodd Paul oddi wrth dyalltwriaeth dda, pan ddywedodd wrth y Rhufeiniaid, fod yr hyn fydd yw adnabod o Dduw yn hyfbys oddi fewn: yno y ce's ef ei wybodaeth yn nirgeledigaethau duwioldeb; beth bynnag a brægethodd, beth bynnag a 'sgrifenodd, ynddo ei hun yr oedd y ffynnon. Ni wyddai efe fwy am weithrediad tufewnol ac ysprydol ras nag un o honom ninnau, nes iddo gael ei oleuo oddi fewn, a rhodio yn yr Yspryd, ac felly se draddododd i'r eglwys yr hyn a brofasai efe ei hun.

Dichon llawer siarad am brynedigaeth, cyfiawnhad, sancteiddhad, a lechydwrriaeth trwy Grift; ond efe yw'r Cristion yr hwn fydd a ddyf
o'r

o'r pethau hyn wedi ei weithredu ynddo ei hun. Y cyfryw a ellir yn gymmwys eu galw yn wyr ddysgedig : hwy a wyddant beth yw cyfodi, beth yw marw, a pha beth yw byw ; oddi wrth pa bethau y gwaredwyd ac achubwyd hwynt, a thrwy ba foddion.

Y pummed peth i'w ystyried yw, pa fodd y mae i feibion a merched dynion, trwy'r Yspryd, farweiddio gweithredoedd y corph.

Ond yn gyntaf, ystyriwn, pa weithredoedd o eiddo'r corph fydd yw farwhau, y rhai yn gyffredin ydynt y rhai hyn : fel y mae 'r yspryd drwg o fewn dyn yw gwreiddin holl weithredoedd drwg ; felly mae pob gweithred ag a darddo o'r gwreiddyn hwnnw yw marweiddio ; ac nid oes dim a all ddatguddio'r cyfryw weithredoedd, gan roddi i ni iawn olwg arnynt, ond Yspryd yr Arglwydd, neu goleuni cyfiawnder yn ein calonnau ein hunain, fel y mae yn dyfod i lewyrchu mewn disgleirdeb.

I wybod pa weithredoedd fydd i'w marweiddio yn bob peth a wnelom neu a gymmerom mewn llaw, edrychwn beth yw ein dibenion ni ynddynt ; os nad oes dim yn ein golwg ond cyfiawnder, uniondeb, onestrwydd, a chywirdeb, ni allwn fyned ymlaen mewn diogelwch ; ond os hunan yw'r cynhyrfa, os nad oes gennym ofal am fudd ein cymmydog cyftal a'n heiddo ein hunain, haerwn ni beth a fynnom, o'r gwreiddyn drwg mae'r cyfryw weithredoedd yn tarddu, ac y maent i'w gwadu, a thrwy eu gwadu hwynt y maent yn cael eu marweiddio ; a pha beth all datguddio ein dybenion ym mhob gweithred ? nid llyfrau na phregethwyr ; ond Yspryd yr Arglwydd yr hwn fydd fewnol oleuni.

Eithr nid ydym yn gweled fod Paul yn achwyn ar y Galatiaid am un math o ofer fuchedd, ond am eu bod yn cadw dyddiau ac amseroedd : a pha ddrwg a allai fod yn hynny ? Er

Er nad allai'r Galatiaid weled dim, yr oedd Paul yn gweled llawer, onid e ni buasai yn gofyn iddynt, pwy a'ch llygad-dynnodd chwi? yr oedd-ynt gwedi dechreu yn yr yspryd, yr oedd-ynt gwedi rhodio dros amser ar ol mewdol arweinydd, yr hwn yw'r unig tywyfwr yr fath fywyd o gyfiawnder, ag y mae yr Arglwydd ym mhob oes yn ofyn gan feibion a merched dynion; yr hyn nid oedd ffurf o dduwioldeb heb fywyd, ond gwirionedd yn y rhannau oddifewn: canys os cawn wirionedd yn ein calonau, uniondeb a gyflawni'r gan ein dwylaw.

Ac fe wyddai Paul na ddeuent byth i hyn trwy ddyngwaredu allanol addoliad, llawer llai trwy gadw dyddiau ac amseroedd, (yr hyn yn ein hoes ni fydd yn fammaeth-dy drygioni) ac felly efe a'i cyfrifodd yn weithredoedd y cnawd; gan ymresymmu fel hyn â hwynt, a ydych chwi mor ynsyd, gwedi dechreu yn yr Yspryd; a berffeithir chwi trwy'r cnawd? yr hyn fydd un a dywedyd, a ydych chwi mor ddi-ddyall, gwedi dechreu rhodio mewn newydd-deb bywyd, a ydych chwi yn meddwl dyfod i'r fath berffeithrwydd ag i gael eich hymarweddiad yn y nefoedd, tra byddwch byw ar y ddaear, wrth ddychwelyd yn ol at gyflawniadau o allanol wasanaeth? nid yw'r cymhelliad hwn, (ebe fe) o'r hwn a'ch galwodd chwi. Ac os nad oedd o Dduw, mae'n rhaid ei fod o'r heri dwyllwr; a llawer a dwyllwyd gwedi'n trwy hynny; gan berfwadio eu hunain, fod duwioldeb yn sefyll yn yr hyn ac fydd yn cael ei alw, ond nid yw gwir duwioldeb, ac nid mewn ymarweddiad drefnus, ac felly yn byw mewn balchder, trachwant, cynfigen, a llawer o bethau eraill, ag iddynt mewni gwirionedd weithredoedd y cnawd, ac heb ddyfod byth gymmaint ag i feddwl am drosglwyddiad allan o deyrnas y tywyllwch, i fyw dan lywodraeth yr Yspryd tragywyddol.

Nid

Nid oedd cwmp dyn oddi wrth un grefydd allanol, neu ffurf o duwioldeb, ond oddi wrth fywyd o gyfiawnder: cyflwr ym mha un y buasai gwr, gwraig, rhieni, plant, meistriaid, gweision, a phob carenydd eraill, yn gwybod eu lle a'u dyledswydd ac y cawsant hwynt ynddynt. Oddi wrth y cyflwr, ymha un y buasai'r creaduriaid a roddodd Duw at achos dyn, yn cael eu hiawn arfer, a dim o honynt trwy ormodedd a gwastraff yn cael eu cam-arfer. Oddi wrth cyflwr ym mha un y buasai gwirionedd yn ein geiriau, a chyfiawnder yn ein holl weithredoedd. Oddi wrth cyflwr ym mha un y buasai ewyllys Duw yn cael ei wneuthur ar y ddaear megis y mae yn y nesoedd, a'r Duw mawr yn cael ei ogoneddu, ac nid ei ddianrhydeddu.

O'r cyflwr hwn, trwy ddyfodiad a thyfiad pechod, y darfu i feibion a merched dynion ymadael: i'r cyflwr hwn y darfu'r prif Grif'nogion, trwy farweiddiad pechod ddychwelyd.

Hwn oedd y bywyd a gollodd yr Adda cyntaf; hwn yw'r bywyd y daeth yr ail Adda i'w adferu. Cynnifer ac sydd ag Ysryd Crist ganddynt, ac ydynt yn ganlynwyr o hono maent yn cyfodi o'r cwmp, yn dychwelyd at Dduw, yn byw dan ei lywodraeth ef, ac yn dyfod yn dystion o adnewyddiad y bywyd hwn.

Pan edrychais ar y llyfr hwnnw a elwir, llyfr duwiol wasanaeth, cefais cystal geiriau ynddo ag a allafid gasglu allan o'r ysgrythurau: nid oedd un i gael ei aderbyn i'r eglwys heb feichnion, yn addaw cymmaint drostynt ag wyf wedi ei ddywedyd.

Pe cyflawnid yr addewydion a gynhwysir yn rhwy a'n gwnaent yn genedl sanctaidd, heb fo dim yn fyrr o'r saint pennaf; canys ni chododd y rhai a gododd uwchaf, ddim uwch nag i rodi

yng ngorchymynion Duw holl ddyddiau eu bywyd.

Ond mae'n anhawdd cael un dyn yn cyflawni'r cyfammod hwnnw, a'r rheswm yw hyn, yr ydym yn dywedyd mai'r ysgrythurau yw ein rheol, ond heb gadw attî; nid ydys yn dilyn cyngor Paul, nid ydym yn rhodio yn yr yspryd: yr hyn pe gwnaem, efe ddangosai goleuni cyfiawnder yn ein calonau ni ddechreuad cynhyrifiadau drwg, ac i ba beth y maent yn arwain; a dyna'r amser i ymwrthod â'r diafol a'i holl weithredoedd, gyda phob bydol wagedd a chwantau pechadurus; canys os ymwrthodwn a chynhyrifiadau drwg, ni cheir ni byth mewn drwg weithredoedd; ac hyd oni ymadawom â'r drwg, nid allwn wneuthur yr hyn fydd dda. Y mae'n rhaid marweiddio pechod, cyn y gallem arwain buchedd gyfiawn. Mae'n rhaid ymwrthod a gweithredoedd y diafol, cyn y gallwn rhodio yng ngorchymynion Duw un dydd, llawer llai holl ddyddiau ein bywyd.

Hyn a brofodd Paul, yr hyn a wnaeth iddo ddweud mor hyderus, rhodiwch yn yr Yspryd, ac na chyflawnwch drachwantau'r cnawd: canys os ymwadwn ac os dychwelwn oddi wrth bob cynhyrriad ag y mae goleuni cyfiawnder yn ein calonau yn ddangos fod yn ddrwg, ni chyflawnwn hwynt, eithr ni farweiddiwn y gwreiddyn o ba un y maent yn cyfodi; canys yr hyn ni phorthir, mewn amser a ddaw i farw.

Trwy hyn y daeth y Paganiaid a ddychwelafid i fod yn genedl sanctaidd: dyma'r ffordd i dyfod yn ddinasyddion o'r Jerusalem newydd: trwy'r moddion hyn y daeth y Colosiaid, ac y gallwn ninnau ddyfod i gael ein trosglwyddo i deyrnas anwyl Fab Duw, i fyw dan ei lywodraeth ef Dyna'r deyrnas a gyhoeddodd Ioan fedyddiwr fod gerllaw. Dyma'r deyrnas yr oedd dysgyblion

Crist

Crist yn gweddio am ei dyfodiad. Dyma'r deyrnas fydd yn gynnwysedig o cyfiawnder ag yn sefyll mewn gallu; dyma'r deyrnas y mae'r holl gredinwyr i'w cheisio yn gyntaf; canys dan lywodraeth Yspryd tragywyddol Iesu yn ein calonau, y mae meibion a merched dynion yn cael eu cadw rhag wneuthur un peth anghyfiawn.

Ein proffeswyr presennol o Grift'nogrwydd, ydynt yn perfwadio eu hunain, er eu bod yn anghyfiawn yn eu buchedd, os byddant mewn ymarferiad o ryw beth a elwir crefydd, y bydd pob peth o'r goreu gyda hwynt: ond nid yw Arglwydd y bywyd yn dal fulw o bwy grefydd y byddwn, ond pwy arweinydd yr ydym yn ddilyn; canys bydded ein crefydd beth a fynno, os ydym yn byw yn ol y cnawd, marw fyddwn. Ac er na b'o ond ychydig ymddangosiad o'r hyn a elwir crefydd, etto os ydym yn rhodio yn ol yr Yspryd, os yw ein hymarweddiad yn y nesoedd, os yw gwirionedd yn ein gencuau, ac uniondeb yn ein dwylaw, ni a fyddwn fyw. Ond pwy a ddichon rodio yn ol yr Yspryd, a thrwy'r Yspryd farweiddio gweithredoedd y corph?

Gallwn weled llawer, i.e. yn ein mysg ein hunain, y rhai fydd yn dwyn enw Crist'nogion, y rhai trwy barhad mewn drwg weithredoedd, iddyn feirw mewn pechod, heb fod ganddynt ddim gwybodaeth na theimlad o un peth ac fydd o Dduw a'r cyfryw ag fydd heb ddim adnabyddiaeth o'r Yspryd, ni's gallant rodio yn ol yr Yspryd.

Mae eraill ag ydynt heb fod yn feirw, ond ymarw, y mae ganddynt wybodaeth a theimlad: mae ganddynt yr hyn ynddynt eu hunain a'u harweinai y well pethau nag y maent yn eu harfer ond nid ydynt yn gwneud sawr gyfrif o hono; ni ydynt yn ei gymmeryd yn arweinydd iddynt; thra bo'nt yn diystyru, yr hyn ynddynt eu hunain

ag fydd yn datguddio gweithredoedd y corph, nid yw bosibl iddynt farweiddio gweithredoedd y cnawd.

Eithr rhai a gawn ag fydd yn blino ar eu pechodau, a'u hanwireddau yn faich iddynt, a chanddynt ynddynt eu hunain newyn a fyched am gyfiawnder; a'r cyfryw oll ydynt bobl fywiol, ac abl, trwy'r yspryd, i farweiddio gweithredoedd y corph.

Y mae'n ddiogel gennyf, fod yn yr oes bresennol, lawer a ddeffrowyd o gwsg pechod, ac a gawfant ynddynt eu hunain wir newyn a fyched am gyfiawnder; eithr gan mai trwy weinidogaeth allanol cawfant ei deffroi, oddi wrth hynny y maent yn disgwyl i'w newyn a fyched gael ei ddiwallu.

Dichon llawer gael eu deffroi, ond nid eu bywhau, trwy weinidogaeth allanol; yr yspryd (fel y dywedodd yr Iesu) fydd yn bywhau; a pha beth a ddichon godi bywyd, ond yr hyn fydd yn rhoddi bywyd? pa beth ddichon foddloni yr enaid a fo'n fychedu am gyfiawnder, ond yr hyn mewn gwirionedd fydd ffynnon o gyfiawnder? ynom ein hunain y mae cael y ffynnon, pwy bynnag a yfo o honi, ni fychedant byth; yno y mae'r gorllanw ac fydd yn tarddu i fynu i fywyd trwyddol.

Gan nad oedd teyrnas nefoedd yn sefyll mewn geiriau, ond mewn gallu; felly nid geiriau ond gallu Duw a ddichon farweiddio gweithredoedd y cnawd, newid ein nhatur, a'n gwneuthur ni yn greaduriaid newydd.

Pe llenwai geiriau ni a chyfiawnder, barn, gwirionedd, uniondeb, a ffyddlondeb, ni a fuafem yn genedl sanctaidd, er ys talm; canys ni bu dim eisiau geiriau, ond y mae etto eisiau uniondeb a ffyddlondeb yngweithredoedd dynion.

Crist yn gweddio am ei dyfodiad. Dyma'r deyrnas fydd yn gynnwysedig o cyfiawnder ag yn sefyll mewn gallu; dyma'r deyrnas y mae'r holl gredinwyr i'w cheisio yn gyntaf; canys dan lywodraeth Yspryd tragywyddol Iesu yn ein calonnau, y mae meibion a merched dynion yn cael eu cadw rhag wneuthur un peth anghyfiawn.

Ein proffeswyr presennol o Grifft'nogrwydd, ydynt yn perfwadio eu hunain, er eu bod yn anghyfiawn yn eu buchedd, os byddant mewn ymarferiad o ryw beth a elwir crefydd, y bydd pob peth o'r goreu gyda hwynt: ond nid yw Arglwydd y bywyd yn dal sulw o bwy grefydd y byddwn, ond pwy arweinydd yr ydym yn ddilyn; canys bydded ein crefydd beth a fynno, os ydym yn byw yn ol y cnawd, marw fyddwn. Ac er na b'o ond ychydig ymddangosiad o'r hyn a elwir crefydd, etto os ydym yn rhodio yn ol yr Yspryd, os yw ein hymarweddiad yn y nesoedd, os yw gwirionedd yn ein gencuau, ac uniondeb yn ein dwylaw, ni a fyddwn fyw. Ond pwy a ddichon rodio yn ol yr Yspryd, a thrwy'r Yspryd farweiddio gweithredoedd y corph?

Gallwn weled llawer, i.e. yn ein mysg ein hunain, y rhai fydd yn dwyn enw Crist'nogion, y rhai trwy barhad mewn drwg weithredoedd, iddynt feirw mewn pechod, heb fod ganddynt ddim gwybodaeth na theimlad o un peth ac fydd o Dduw a'r cyfryw ag fydd heb ddim adnabyddiaeth o'r Yspryd, ni's gallant rodio yn ol yr Yspryd.

Mae eraill ag ydynt heb fod yn feirw, ond yn marw, y mae ganddynt wybodaeth a theimlad: y mae ganddynt yr hyn ynddynt eu hunain a'u harweinai y well pethau nag y maent yn eu harfer, ond nid ydynt yn gwneud fawr gyfrif o hono; nid ydynt yn ei gymmeryd yn arweinydd iddynt; a thra bo'nt yn diystyru, yr hyn ynddynt eu hunain

ag sydd yn datguddio gweithredoedd y corph, nid yw bosibl iddynt farweiddio gweithredoedd y cnawd.

Eithr rhai a gawn ag sydd yn bliſo ar eu pechodau, a'u hanwireddau yn faich iddynt, a chanddynt ynddynt eu hunain newyn a fyched am gyfiawnder; a'r cyfryw oll ydynt bobl fywiol, ac abl, trwy'r yspryd, i farweiddio gweithredoedd y corph.

Y mae'n ddiogel gennyf, fod yn yr oes bresennol, lawer a ddeffröwyd o gwsg pechod, ac a gawfant ynddynt eu hunain wir newyn a fyched am gyfiawnder; eithr gan mai trwy weinidogaeth allanol cawfant ei deffroi, oddi wrth hynny y maent yn disgwyl i'w newyn a fyched gael ei ddiwallu.

Dichon llawer gael eu deffroi, ond nid eu bywhau, trwy weinidogaeth allanol; yr yspryd (fel y dywedodd yr Iesu) sydd yn bywhau; a pha beth a ddichon godi bywyd, ond yr hyn sydd yn rhoddi bywyd? pa beth ddichon foddloni yr enaid a fo'n fychedu am gyfiawnder, ond yr hyn mewn gwirionedd sydd ffynnon o gyfiawnder? ynom ein hunain y mae cael y ffynnon, pwy bynnag a yfo o honi, ni fychedant byth; yno y mae'r gorllanw ac sydd yn tarddu i fynu i fywyd trwyddol.

Gan nad oedd teyrnas nefoedd yn sefyll mewn geiriau, ond mewn gallu; felly nid geiriau ond gallu Duw a ddichon farweiddio gweithredoedd y cnawd, newid ein nhatur, a'n gwneuthur ni yn greaduriaid newydd.

Pe llenwai geiriau ni a chyfiawnder, barn, gwirionedd, uniondeb, a ffyddlondeb, ni a fuafem yn genedl sanctaidd, er ys talm; canys ni bu dim eisiau geiriau, ond y mae etto eisiau uniondeb a ffyddlondeb yngweithredoedd dynion.

Pe gallasai geiriau da ddwyn gwrandawyr i fuchedd sanctaidd, yn lle dweud, *rhodiwch yn yr Yspryd*, fe ddywedasai Paul wrth y Galatiaid, gwrandewch ar eich gweinidog; ni buasai raid iddo eu cyfarwyddo at yr arweinydd oddi fewn. Yr oedd profiadau Paul yn tyfolaethu iddo nad trwy wrando geiriau, ond trwy ei ufudd-dod i ddeddf yr Yspryd, y daeth efe i farweiddio gweithredoedd y corph, ac arwain buchedd gyfiawn: a'r hyn a brofaisi fod yn effeithiol iddo ei hun, y mae efe yn gynghori i'r eglwys.

Gellir anghofio geiriau er mor amled y b'ont, nid ydynt yn aros; ond y mae'r Yspryd tragywyddol yn aros, ni's gellir symmud y dysgawdr hwnnw i le dirgel. Defnydd geiriau yngwaith iechydwrïaeth, yw deffroi y rhai sydd yn cyfgu mewn pechod, ac yw troi hwynt megis y troddodd Paul y cenhedloedd, at arweinydd oddi fewn; ac er addysg tra fyddent ar eu taith, eu cadw at eu harweinydd.

Pe buasai y rhai oedd yn newynu ac yn fychedu am gyfiawnder, yn dirio at yr hyn yr oeddynt yn newynu am dano; yn 'nabyddus yn eu hunain â'r Yspryd tragywyddol yr hwn a genhedlodd y deifysiadau hynny ynddynt, gan ddilyn ei arweiniad ef, fe ddiwreiddasai ymaith bob balchder a hunanoldeb, fe a'i gwnaethai hwynt yn oftyngedig, llariaidd, amyneddgar, ac yn heddychlon; i gadw eu haddewidion, i fod yn gywir yn eu holl trafferthau, i wneuthur yr hyn sydd iawn bob amser; a hyn a fuasai yn symmud ymaith eu baich, ac yn rhoddi iddynt orphwysdra a heddwch.

Os mynnwn fod fel yr oedd y prif Grifft'nogion, rhaid i ni ddechreu lle dechreusant hwythau; rhaid i ni droi at oleuni cyfiawnder yn ein calonau ein hunain, a rhodio yn y goleuni hwnnw hyd oni ddelom yn blant o'r goleuni; rhaid i ni rodio yn llwybrau'r cyfiawn trwy ei arweiniad ef, hyd oni ddelo

ddelo cyfiawnder yn ganol-bwynt i ni. Hyn a wnaeth y prif Grift'nogion yn bobl grefyddol yn wir, trwy hyn a cynnyddafant ; pe amgen ni ddaethai y Paganiaid deillion, anwybodus, i fod yn gyd-ddinesyddion â'r sainct, ac o deulu Duw.

Nid oedd Paul weinidog sefydledig, nid oeddynt yn ei glywed ond yn anaml ; eithr yr oeddynt yn clywed llais yr Yspryd tragywyddol, mor fynych ac y cyfeiliornent oddi wrth farn, uniondeb a ffyddlondeb : ac i'r llais hwn y dylai Crist'nogion ogwyddo eu clust, canys dan y cyfammod newydd mae Duw yn llefaru wrth ei bobl trwy ei Fab, trwy ei Yspryd tragywyddol yn ein calonau.

Y cam cyntaf i fuchedd o gyfiawnder, yw adnabod hyn yn ein calonau, ag sydd yn argyhoeddi am anghyfiawnder ; canys hyd oni ddellom i hyn, yr ydym yn ddieithriaid i sylfaen iawn ymarweddiad : canys mae pob adeiladaeth, pob ymdaith, pob codiad, a phob nefad at deyrnas Dduw, yn sefyll ar hyn, sef gwadu, troi oddi wrth, ac ymwrthod yr hyn y mae goleuni cyfiawnder yn ein calonnan yn ein hargyhoeddi o hono, ac yn ein ceryddu am dano ; canys trwy'r cyfryw ymwadiadau y mae gweithredoedd y cnawd yn cael eu marweiddio. Fel y gwelom hyn ein gosal, ac y byddom ffyddlon ynddo, y mae ein goleuni yn llewyrchu fwy fwy ; a pha fwyaf o oleuni fyddo gennym, mwyaf i gyd y mae yn ddatguddio o'r hyn sydd ddrwg, pa bethau sydd i'w gwadu, troi oddi wrthynt, ac i'w gwrthod ; a chan gyfarwyddo ein camrau wrth hyn, yr ydym yn adeiladu ar wir sail, yr ydym yn rhodio mewn ffordd fywiol, yr ydym yn cynnyddu mewn gras, a gwybodaeth o Grift, ac yn tynnu nes nes i'w deyrnas a'i gyfiawn llywodraeth ; a phob gallu a deimlir mewn buchedd gyfiawn.

Hyn oedd cyngor Crist, *Ymdrechweb i fyned i mewn trwy'r porth cyfyng* ; gan dystiolaethu mai

cul yw'r ffordd i fywyd tragywyddol : a pha beth yw'r Porth cyfyng hwn, a'r ffordd-gul? nid hunan-fudd, neu ychwaith hunan-gyfiawnder.

Hunan-fudd, yw gwreiddyn pob trachwantau cybyddlyd, twyll a gweithredoedd anghyfiawn. Hunan-gyfiawnder yw gwreiddyn pob ffurfioldeb ac anghydfod ynghylch crefydd, o'r hyn y bu, ac etto mae gormod yn y byd crist'nogol, gan erlid y naill y llall, megis y gwnaeth y Paganïaid anychweledig i'r prif-ddychwelwyr.

Nid yw un o'r llwybrau hyn yn arwain i'r deyrnas fydd gynhwysedig o gyfiawnder a heddwch. Pe rhodiafai'r Paganïaid a ddychwelafid yn y llwybrau hyn ni buafent yn genedl sanctaidd, eu hymarweddiadau fuafai ar y ddaear ac nid yn y nefoedd. Ond y porth cyfyng a'r ffordd gul ac fydd yn arwain i fuched gyfiawn, yw hunan-ymwadiad; gwadu pob peth, pethau lleuaf cystal a phethau ac ymddangosai'n bwysfawr a fo'n tarddu oddi wrth wreiddyn drwg; yr hyn nid oes dim a'i dengys ond y goleuni oddi mewn yn llewyrchu yn ei ddisgleirdeb. Ond gyda gofid y gallwn ni ddywedyd, mai anhawdd iawn yw cael un ym mysg llawer, ag fydd yn byw mewn ymarferiad o'r hyn y maent hwy eu hunain yn addef fod yn iawn. Pwy fydd yna na addef dywedyd y gwir ar bob achosion yn beth iawn? pwy fydd yna na chydysynia fod cadw bob addewidion, er eu bod yn niweid yn beth oneft? pwy fydd na chaniadha nad yw gwueithur i bod dyn fel y dymunem i eraill wneud i ninnau yn beth cyfiawn? etto heb fyw mewn ymarferiad o hono; ac os na fyddwn fyw mewn arferiad o'r hyn a wyddom fod yn iawn, beth a lesa ein gwybodaeth i ni? gallwn fel y gwnaeth Israel yn yr anialwch, gadw yn symmud o le i le; ond os ni rodiwn yn y ffordd gul ni's gallwn byth ddyfod i fuchedd gyfiawn.

Ac felly oni chauwn ein llygaid o'n gwirfodd gallwn

gallwn weled yn amlwg, mai'r ffordd i fuchedd gyfiawn yw *rhodio yn yr Yspryd*, i ddilyn arweiniad y cyfarwyddwr oddi fewn, gwadu a throï oddi wrth yr hyn y mae goleuni cyfiawnder yn ein calonau ein hunain, yn ddangos fod yn anghyfiawn, anghywir, ac anonef. A thrwy droi oddi wrth y drwg yr ydym yn dyfod i gofleidio'r da; trwy wrthod a drygioni yr ydym yn cael ein llenwi â rhinwedd; trwy farw i bechod, yr ydym yn cael ein gwneud yn fyw i gyfiawnder; y mae gwirionedd, uniondeb, ac onestrwydd yn dyfod i oruwchafiaeth, a ninnau yn dyfod i gymmherfeddu yno. Ac i'r cyfryw, fel y dywedodd Paul, nid oes damnedigaeth, mae ganddynt ateb cydwybod dda; heddych gyda Duw, a heddych ynddynt eu hunain; heddych tra b'ont yma, a heddych pan elont oddi yma.

YSTYRIAETHAU

Wedi eu sylfaenu ar y

Traethawd rhagflaenol.

DY N a wnawd (fel yr addef llawer) i goneddu Duw, ac i wneud ei ewyllys ef ar y ddaear: ac fel y byddai dyn yn abl i wasanaethu ei greawdwr yn ol ei ewyllys ef, fe roddodd Duw iddo radd o'i lan yspryd yn ddysgawdwr, felly yr oedd mewn dyn, fel y crëwyd ef yn y cyntaf, llawer o Dduw, llawer o oftyngeiddrwydd a llarieidd-dra, llawer o wirionedd a ffyddlondeb; llawer o ddoethineb a dyalltwriaeth nefol.

Yr Yspryd tragywyddol hwn oedd i fod i ddyn

yn ben ac yn arweinydd, yn gyfarwyddwr a dysgawdwr i ddyn yn llwybrau cyfiawnder. At yr yspryd hwn yr oedd dyn i sefydlu ei lygad, at yr yspryd hyn yr oedd dyn i ogwyddo ei gluft; gan yr yspryd hwn yr oedd dyn i gael ei lywodraethu: ac felly trwy ddilyn y cyfarwyddwr, a'r arweinydd hwn, a'r dysgawdwr hwn, y gallai dyn lywodraethu ei hun, a'r greadigaeth ar yr hon y gwnaed ef yn Arglwydd, yn ol ewyllys Duw.

Buafai dynol-ryw yn byw dan lywodraeth yr Yspryd tragywyddol hwn, buafem oll yn dwyn ddelw Duw, buafem oll yn dduwiol, yn oftyngedig, isel, llariaidd, trugarog, amyneddgar, heddychol, uniawn a fyddlon; union yn ein holl ffordd, a chyfiawn yn ein holl weithredoedd.

Ond dyn trwy beidio a chadw at y cyfarwyddwr hwn, a droseddodd orchymyn ei Greawdwr, a thrwy ymollwng ei hun yn was i feistr arall, daeth yspryd arall i mewn, mor wrthwynebol mewn natur, ac yw tywyllwch i oleuni; a chynnifer ac a ddilynno yr arweinydd hwn, nid ydynt yn gwafanaethu Duw'r nesoedd, ond duw y byd hwn; canys y mae pob dyn yn was i'r hwn y mae'n ufuddhau.

Yn awr yr ydym oll o hil Adda yn ei gyflwr syrthiedig, yn dwyn ei ddelw ef; mae gennom oll ynom ein hunain, dda a drwg, hedyn o ras, a hedyn o bechod; a elwir yn y 'sgrythur goleuni a thywyllwch, cnawd ac yspryd, yr hên ddyn a'r dyn newydd; yn ol tyfiad yr hadau hyn ynom, a'r llywodraeth y maent yn dyfod i gael arnom; can's fel y mae gwahaniaeth rhwng hedyn a llysiuyn, planhigyn a phren, plentyn a dyn; felly y mae gwahaniaeth mewn gras, a hefyd mewn pechod; yn ol ei dyfiad ynom, y mae ei nerth ef ei deimlogennym, a'r enwau a roddir yn yr 'sgrythur ydynt yn gyfattebol i'r unrhyw.

Canys er ein bod yn dwyn hedyn o pechod ynom, nid yw yn ein meistrrol, nag yn ein caethiwo

pan

Pan ein genir gyntaf; mae'n rhaid iddo gael amfer i darddu a thyfu ynom, cyn y delo i gael llywodraeth arnom. Ac mi a allaf dywedyd yr un peth am yr hedyn o ras, canys y mae ef hefyd o natur dyfedig; pe amgen ni buasai teyrnas nefoedd, neu lywodraeth Crist yn galonnau ei bobl, yn cael ei chyffelybu i hedyn o fwfard, yr hwn er nid yw ond bychan pan heuir, etto trwy ei darddiad a thyfiad mae'n dyfod i uwchder mawr.

Gallwn weled llawer yn y byd, yn hynodol ddrygionus, a llawer mwy drygionus yr ymddangosent oni bai fod cyfraith allanol yn eu hattâl; nid dyna fel y ganwyd hwynt, tyfiad pechod yw, a'r llywodraeth y mae yn dyfod i gael ar ddynion sydd yn eu gwneud mor hyspys mewn drygioni; canys y mae hedyn pechod fel y delo i lawn dyfiad mewn neb o feibion a merched dynion yn eu troi hwynt i natur ei hun, trwy'r hyn y maent yn dyfod yn gyflym mewn drygioni.

Hyn oedd amcan y cythrael ynghwmp Adda, ond gan na iawn effeithiwyd ei fwriad, bu iddo ym mhob oes o'r byd, ac y mae'r dydd hwn, yn dilyn meibion a merched dynion, gosod yn ei meddyliau cynhyrfiadau drwg, ynghyd a amryw temtasiynau, gan ddangos gau liwiau, a rhoddi harddach disgleirdeb o'r pethau gwaharddedig, nac y mae dyn syrthiedig yn allu weled yn llwybrau cyfiawnder. A'i holl gynhyrfiadau drwg, temtasiynau, bachau, rhwydau, hudoliaethau, a gau liwiau, sydd i effeithio ei amcan gyntaf, fel pan ein dalier ynddynt, ac ein harweinir ymaith ganddynt, i anghofio Duw, a gwneuthur iddo gymmieryd ei Ysryd glân oddi wrthym; canys hyd hynny, ni all Duw'r byd hwn alw neb yn eiddo ei hun; gallwn fod yn gaethion iddo, ond nid yw yn cael yr holl lywodraeth arnom.

Yn ein hoes bresennol, mae goleuni oddi fewn, a deddf oddi fewn, Ysryd oddi fewn, Crist oddi

fewn; yn wawd gan rai, ac o ychydig fri gan lawer: ond pa un a wyddant ai peidio, rhaid i ni ddweud wrthynt, eu bod yn gwatwaru ac yn diystyru y tryfor pennaf a fu enaid dyn erioed berchen arno; y maent yn diystyru'r dalent a roddodd Duw i bob dyn i diwygio, mewn trefn i gyfodi o'r cwmp, a dychwelyd i'n gwlad enedigol, i fyw dan lywodraeth yr Yspryd tragywyddol; pwy bynnag sydd heb Yspryd a goleuni oddi fewn, sydd heb Dduw yn y byd. Cymmerwch ymaith y tryfor hyn, ac ni bydd dim ynom ac sydd dda, fe'n gadewir yn hollol ddi-ras.

Yr ydym yn darllain am Jacob ac Esau, y rhai oeddynt gyfgodau bywiol o'r ddau hâd hyn mewn dyn, pa fodd yr ymwthiasant tra yr oeddynt yng nghroth Rebecca.

A megis yr oedd ymwthiad rhwng dwy genedl yng nghroth Rebecca; felly y mae ymdrechriad rhwng hâd dwy deyrnas ym mhob dyn, pa un a gaiff gyfodi a rheoli ynom, ac i gael yr holl lywodraeth arnom.

Fel ein genir i'r byd yr ydym bawb yn ddiniwed er bob hedyn o bechod ynom, nid ydym bechaduriaid yn weithredol hyd oni chydsyniom a rhyw gynhyrriad pechadurus yn deilliaw oddi wrtho; yr hyn y mae'r Diafol yn wybod, er fod lawer o honom o farn arall; ac fel y byddo i'r hedyn a hauodd ef darddu a thyfu, fel y byddo i'r yspryd drwg gael y rheolaeth ynom, y mae efe yn dechreu ymweithio yn gynnar, cyn yr adnabyddom y llaw ddeheu oddi wrth yr afiwy: a lle na chaffo pechod ei gadw i lawr gan rieni gofalus, neu olygwyr, buan y mae yn cael grym; a'r cyfryw a allant ddywedyd, fel y dywed llawer, nad oes dim da ynom. Canys trwy fuan dyfiad yr hyn sydd ddrwg, nid ydynt byth yn cael adnabyddiaeth ar hyn sydd dda, oddi eithr mewnol geryddon, yr hyn ni chyfaddef ond rhai eu bod o Dduw.

Fel y mae chwynn mewn gardd, yn cysgodi ac

yn cadw lawer y llyfiau fel nad allant dyfu ; felly y mae drygioni yn gorthrethu rhinwedd, ac yn gwneud creaduriaid Duw mor ddieithred i'w Creawdwr, er hyn ynddo ef maent yn byw, yn symmud ac yn bod, etto heb wybodaetn na theimlad o'i bresenoldeb ef.

Ag fel y mae pod cynhyrfiadau drwg ac sydd yn arwain i bechod, pob bachau, rhwydau, ac hydoliaethau ac ydym yn gyfarfod trwy gwrs ein bywydau, ydynt ymwithiadau ac ymdrechiadau i'r hedyn drwg ; felly pob galwad ac sydd ynom am gyfiawnder, uniondeb, onestrwydd, gwirionedd a ffyddlondeb, gyda phob tusewnol geryddon, argyhoeddiadau a chyhuddiadau, sydd ymwithiadau ac ymdrechiadau i'r hedyn da : canys os gwrاندawn ar y pethau hyn, ac ufuddhawn, dilynwn a byddwn fyw ynddynt, y maent yn cadw i lawr dyfiad pechod ; fel er bod hedyn pechod ynom, y mae yn parhau yn ddirym, nid yw yn cyfodi ac yn dyfod i deyrnasu arnom.

Er mwyn darostwng pechod, mewn trefn i rinweddau da gael tyfu, dylai rhieni a golygwyr fod yn dra gofalus ; canys fel y mae'r un drwg yn cymmeryd mantais ar ein mebyd, i wneud i ni bechu, cyn i ni gael adnabyddiaeth o'r hyn sydd dda ; felly dylai rhieni a golygwyr, fod yn chwynnwyr ffyddlon, yn golygu, darostwng, cadw lawr ac arfer pob moddion i ddiwreiddio allan bob drwg mor gynted ac ymddangoso, hyd oni thyfo gras, ac y delo gwir Ysryd i deyrnasu ynddynt ; ac i gael y rheolaeth arnynt.

Ond dyma ein cyflwr presennol : fel y daeth Esau trwy ymwithio i fod yn gyntaf-anedig yn y dyddiau gynt ; felly camwedd, trwy fore godiad y sarpl gyfrwys, yw'r cyntaf anedig etto. Ac er fod y rhan fwyaf o rieni yn y byd cristnogol, yn ofalus am ddarparu chwynnwyr yn gynnar, yn agos mor gynted a genir y plentyn, ond nid ydynt

yn diwreiddio dim o'r chwynn; a rhai rhieni ni of-
 alant ddim oll: trwy ba fawr esgeulufdra, mae'r
 rhan fwyaf o blant yn dyfod yn wyllt, yn gyndyn,
 yn afrywiog, ac yn anufudd i'w rhieni, ac yn an-
 nuwio iawn yn eu bywydau. Eithr sail pob an-
 nuwioledeb yw tyfiad yr hedyn hwnnw a hauodd
 yr un drwg. A pha fodd y mae drygioni yn gael
 ei dynnu lawr pan delo yn feistr? nid trwy rieni,
 nid trwy oruchwilwyr, nid trwy feichion, ac mi
 allaf ddywedyd, nid trwy bregethwyr; ond me-
 gis mai Jacob a ddisodlodd Esau; felly rhaid mae
 gras all ddisodli pechod. Gwelwn, er yr holl
 bregethu, fwy o falchder ac uchder, na gostyng-
 eiddrwydd a llarieidd-dra; mwy o dwyll ac ym-
 arferiadau cynhennus, neu hunan ymwadiad;
 mwy o geisio'r byd a'i wagedd, na theyrnas nef-
 oedd a'i chyfiawnder. A dyma fel y bydd tra
 bo'r cyntaf-anedig yn uchaf.

Ac os mynnwn ddisodli'r cyntaf-anedig, os myn-
 nwn ddinerthu, yr hyn fydd yn ein di-feddiannu
 o fywyd; goleuni, gras, a phob daioni, os myn-
 nwn ddarostwng yr hyn sy'n ymdrechu beunydd
 ein gwneuthur ni yn weision i bechod; ac yn gaeth-
 weision i sathan, os ewyllysiwn weled marwolaeth
 yr hyn sy'n ein gwneud yn anghymmawys i ogo-
 neddu Duw yn ein bywydau; os mynnwn fod fel
 yr oedd y prif Grifft'nogion, gwedi ei gwaredu oddi
 wrth allu'r tywyllwch, a'n trosglwyddo i deyrnas
 anwyl Fab Duw; i fyw dan lywodraeth ei Yspryd
 dragywyddol ef, yr hyn oedd cyflwr cyntaf dyn:
 ystyriwn pa fodd y cyfododd yr hyn fydd yn ein
 hattal, a thrwy ba foddion y mae ei ddarostwng.

Mi dywedais, a dywedaf etto, nad tufewnol
 drigfa, ond tyfiad yr hedyn drwg, sy'n gwneu-
 thur meibion a merched dynion yn feilchion, uch-
 el-feddwl, cenfigennus, creulon, anrhugarog,
 twyllodrus, ac annuwiol; yn tywyllu ein deallt-
 wriaeth, a'n gwneud ni yn ddieithriaid i ddawn

Duw

Dŵw ynom ein hunain; ac y mae tyfiad yr hedyn drwg hyn yn sefyll ar ein hamryw ymollwngu i'r cyfryw gynhyrfiadau ac fydd yn deilliaw oddi wrtho, a hynny y mae'r sarph gyfrwys yn ei wybod; a gallwn ninnau wybod hynny hefyd, wrth yr amryw demptasiynau yr ydym yn gael iddynt, yn enwedig lle mae ef yn cael hwynt yn effeithiol.

Pwy erioed a ymollyngodd i un cynhyrfiad drwg gan bechu, ac ymhyfrydu ynddo, na themtiwyd drachefn i'r un peth? neu pwy fydd yna na wŷr, pa amlaf yr ymroddom i un brofedigaeth, mai cryfach fydd ein profedigaethau ac anhawsach eu gwrthsefyll? a thrwy bob ymroddiad, y mae pechod yn cyfodi, ac yn dyfod i gael mwy o oruwchafiaeth drosom.

Ac os trwy ein hymollyngiad i gynhyrfiadau drwg y mae'r Yspryd drwg yn cyfodi, ac yn dyfod i gael goruwchafiaeth arnom; y mae yn rhaid mai trwy wrthsefyll cynhyrfiadau drwg mae ef i ddi-fodli, ac i wneud yn ddi-allu ynom.

Rhaid i bwy bynnag a fyddo yn ganlynwyr i Grift, yn gyntaf ddyfgu ymwadu âg ef ei hun; rhaid i ni droi oddi wrth beth bynnag y mae y goleuni tragywyddol yn ein calonau ein hunain yn ddangos fod yn hunanol, er fod ef yn ymddangos yn fawr iawn ein hanfantais; a trwy ymwadu a ni ein hunain, ni gawn gyflawn ymwadu ag awdwr pob cynhyrfiadau drwg.

Balchder, pleffer, ac anghyfiawn elw, yr ydynt fachau a ddalodd lawer; y rhai oll, â llawer o bethau eraill, raid i ni ymwadu a throi oddi wrth ynt, os mynnwn fod yn ganlynwyr i Grift mewn buchedd gyfiawn; a trwy y cyfryw ymwadiadau cawn gael gwreiddyn anwiredd yn gwywo, a gras yn tyfu; cynhyrfiadau pechadurus a leihaiiff, dymuniadau nefol cynhyddant; yr hedyn bychan ddaw i fod y talaf o'r llyfiau; a'r telpyn o'r un natur â'r furdoes.

Eithr

Eithr rhaid i'r ymwadiad hyn fod tra bo'r asf yn y plisgyn, tra bo'r pechod yn y cynhyrriad, cyn ei ddyfod i weithrediad; canys gallir gwrthsefyll cynhyrfiadau drwg, ond nid ellir galw grwg weithredoedd yn ol. A pha beth a ddichon ddangos i ni godiad cynhyrfiadau drwg? nid eill pregethwyr ddim, nid eill llyfrau ddim; nid eill ddim oddi allan ddangos yn effeithiol pa beth fydd oddi fewn; rhaid ei fod yn oleuni tufewinol, rhaid ei fod yn ganwyll yr Arglwydd, yr Yspryd tragywyddol a rhoddwyd i ddyn yn y dechreuad yn gyfarwyddwr.

Yr oedd yn y greadigaeth ddynion da, dynion ffyddlon, dynion hunan ymwadol, pan nad oedd pregethwyr, na llyfrau, ac ydym yn ddarllain am danynt: a phwy oedd eu dysgawdwr ond yr Yspryd tragywyddol? Pa arweinydd oedd ganddynt ond goleuni cyfiawnder yn eu calonnau eu hunan? A phe b'ai ein pregethwyr presennol yn gwneuthur eu gofal, i droi meddyliau dynion i olygu'r tufewinol oleuni hwn, a dyfod yn ganlynwyr ffyddlon o hono, fe fyddai gennym fwy o ddynion da, dynion ffyddlon, a dynion hunain-ymwadol, nac ellir gael yn awr.

Nid allai dynion nac angylion roddi gwell cyngor i bobl a droifid at y mewinol oleuni hwn, nac a roddodd Paul i'r Galatiaid, pan gynghorodd efe hwynt i *rodio yn yr Yspryd*: canys os na arweinir ni gan iawn Yrpryd, nid allwn byth arwain buchedd gyfiawn.

Ac fel y mae had pechod yn tyfu ac yn cryfhau ynom, trwy i'n ymollwng i gynhyrfiadau drwg; felly mae had Gras yn tyfu ag yn cryfhau ynom trwy ymwadu cynhyrfiadau drwg; rhoddi ymaith yr hên ddyn, yw gwisgo'r dyn newydd; a'r dyn newydd yw'r hwn fydd yn ein gwneuthur ni i fod yn greaduriaid newydd, ac i ddwyn allan, yng nghwrs ein bywydau, ymarweddiad newydd a nefolaidd.

Oni

Oni ddeuwn i ymwadu a chynhyrifiadau drwg, ac i fyw mewn beunyddiol ymarferiad o hynny, er clywed pregethwyr holl ddyddiau ein bywyd, ni byddwn ond fel drws ar ei golyn, neu fel Israel yn yr anialwch, yn symmud yn fynych, ond mor fyrr o fuchedd sanctaidd, ag oedd rhai a ddaethant allan o'r Aipht o gael heddychol feddiannau yng wlad yr addewid.

Ni's gallwn ddyfod i fuchedd gyfiawn, hyd oni lewyrcho ein goleuni gyda'r fath disgleirdeb, fel y gallom weled coidad cynhyrifiadau drwg o bell; canys fel mae gras yn dyfod yn uchaf, gwreiddyn drygioni fydd isaf; fel y mae'r un yn dyfod i fod o flaen ein hwyneb, fe fydd y llall tu ol ein cefnau.

Nid yw ein hymarweddiad yn y nefoedd, hyd oni ddelo gwirionedd i fod yn ein holl eiriau, uniondeb yn ein holl weithredoedd, a ffyddlondeb yn ein holl addewidion; hyn fydd yn gwneud meibion a merched dynion yn genedl sanctaidd, a phobl briodol; hyn fydd yn gwneud y rhai oedd yn baganiaid yn wir Grift'nogion; a'r rhai oedd yn bechaduriaid mwyaf drygionus, yn deilwng o'r enw anrhydeddus o saint.

Ond o ba le y mae balchder a chymmyrredd, ymrafael a chynnen, dichell a thwyll, trais a chreulondeb yn dyfod, ond oddi wrth awdwr pob drygioni? lle mae'r cnawd â'r ferchiadau wedi eu croes-hoelio, nid oes mor fath bethau; a chymmerwn ni arnom y grefydd a fynnom, tra arferom y cyfryw bethau, yr ydym yn cadw yn fyw yr hyn a ddyled ei farweiddio.

Lle mae'r yspryd drwg yn uchaf, nid yw dynion yn gwybod dim terfyn: y mae eu clustiau, eu llygaid, eu tafodau, eu dwylaw, eu traed yn rhyddion i glywed enllib, edrych ar wagedd, siarad yn falch, yn fyrbwyll, yn ddi-gyngor, ac yn dwyllodrus, i wneuthur creulondeb, cymmeryd gwobrau, a myned lle y mynnont. Ond

Ond lle mae yspryd iawn yn llywodraethu, pob aelod o'r corph fydd dan derfyn ; y mae'r clust wedi ei droi oddi wrth ofer chwedlau, a'r llygaid oddi wrth edrych ar wagedd ; ni's gallant (fel y mae gormod) guddio, rhagrithio, a dywedyd celwydd i gyflawni hunan-ddibenion : nid ydynt yn dioddef siarad ofer i ddwad allan o'u geneuau, mae eu dwylaw yn gauedig rhag cym'ryd gwobrau, arferu creulondeb, neu wneuthur dim camwedd ; llwybrau gloddestwyr ni allant rodio ynddynt, eithr ydynt yn caru cyfiawnder, ac yn casau drygioni ynddynt eu hunain ac eraill. Ac i'r cyflwr hyn gallwn bawb ddyfod trwy ymwadu â'r cyfryw gynhyrifiadau ac y mae goleuni cyfiawnder yn ein calonnau yn ddangos i ni fod yn ddrwg.

Ac yn awr fy nghyngor i holl broffeswyr Crist-nogrwydd yw, yn lle cynhennu ynghylch ffurfiau o dduwioldeb, cymmerent sulw ar hyn ynddynt eu hunain ac fydd yn arwain i dduwioldeb, yn lle chwilio'r 'sgrythurau am iawn fiurf, am iddynt ymdrechu i fyw dan lywodraeth iawn Yspryd ; canys y cyfryw ydynt wedi eu gwaredu oddi wrth allu'r tywyllwch, a ddychwelasant i Seion, dinas Duw, a'r Jerusalem newydd, lle adnabyddir Duw, ac addolir ef mewn gwirionedd.

Un peth ychwaneg a fynnw'n i'r darllenydd ystyried, a hyn ydyw, er bod ym mhob dyn a enir i'r byd ddau Yspryd, etto nid oes le fod ganddo ond un Arglwydd, ac efe fydd Arglwydd yr hwn mae ganddo yr holl rheolaeth arnom.

Yr iawn lywodraeth ym mhob dyn, fydd yn perthynu i'r Yspryd tragywyddol, yr hwn oedd gyda'r Tad cyn dechreuad y byd a elwir yn yr ysgrythurau Yspryd Crist ; canys yn Iesu, yr ail Adda, nid oedd Yspryd arall yn trigo. Nid oedd efe feddiannol o ddau yspryd, fel y mae hiliogaeth Adda syrthiedig : nid oedd ynddo ef oleuni a thywyllwch, da a drwg, hedyn o ras, a hedyn o bechod.

bechod : eithr yr oedd efe (fel mae'r 'sgrythur yn dywedyd) yn llawn o ras, ac yn llawn o wirionedd. Ynddo ef yr oedd bywyd, sef y bywyd a gollodd yr Adda cyntaf, ffynnon o gyfiawnder ; a'r bywyd hwn a gadwodd efe, er bod ei brofedigaethau lawer mwy nac eiddo Efa : ac felly cadwodd allan yr yspryd drwg, yr hwn yw awdwr pob drygioni, er iddo fyw lawer blwyddyn ar y ddaear, ac a'i cyfarfyddodd ag amryw brofedigaethau ; yr oedd efe trwy holl gwrs ei fywyd yn oftyngedig, isel, llariaidd, trugarog, amyneddgar, heddychol, perffaith, a chyfiawn, a thrwy hynny cyflawnodd bob cyfiawnder, ac felly gwnaeth ewyllys Duw ar y ddaear.

A'r hedyn gras ym mhob dyn, fydd un mewn natur â'r chyflawnder oedd yn trigo ynddo ef ; ac fel y mae'r hâd hyn yn tarddu yn neb o honom, ac yn tyfu i gryfder a maint, y mae yn ein gwneud yn gydffurfiol â'i ddelw ef. Pa fwyaf o ras fydd gan un dyn, mwy goftyngedig, llariaidd, a thrugarog yw ef ; pa fwyaf o oleuni fydd gan neb o honom, mwy y mae yn datguddio yr hyn fydd gam ynom ein hunain ac eraill ; pa fwyaf o wirionedd fo'n trigo ynom, llai o dwyll a chamweddau a wneir gennym.

Ac fel y rhodiwn yn y goleuni, ni a gynhyddwn mewn gras, ac a 'chwanegwn at ein ffydd rinwedd, gwybodaeth, gymmedrollder, amynedd, duwioldeb, caredigrwydd-brawdol, a chariad ; canys (felly fel y dywed Pedr) yn helaeth trefnir i ni fynediad i mewn i dragywyddol deyrnas Crist. Yspryd iawn a ddyrchefir ynom, ac i gael yr unig lywodraeth arnom ; a than lywodraeth iawn Yspryd, ni a ddygwn allan iawn ymarweddïad, cymmeradwy yngolwg Duw.

Yn awr, gan fod tywysog y tywyllwch yn elyn bob cyfiawnder, y mae yn arfer pob moddion i dywyllu llygaid ein dyalldwriaeth, a'n cadw yn ddieithriad

ddieithriaid i'r hedyn cyfiawn hyn, yr hwn yw ffynnon pob gras a rhinwedd ; fel y tynno efe ni oddi wrth Dduw a phob duwioldeb : a megis y mae y rhai a rodiant yng oleuni yr Arglwydd yn 'chwanegu rhinwedd at rhinwedd, hyd oni lenwir hwynt a chyfiawnder ; felly y mae y rhai a rodiant wrth arweiniad yspryd drwg, yn 'chwanegu camwedd at gamwedd hyd oni lenwir hwynt a drygioni ; a chan y rhei'ny hefyd nid oes ond un arglwydd, tywyfog llywodraeth y tywyllwch fydd â'r holl reolaeth arnynt. A'r ddau gyflwr hyn a elwir yn y 'sgrythur *bywyd* a *marwolaeth*.

Y mae gan bob dyn fel y genir ef i'r byd, fel y gallaf ddywedyd, bywyd a iechydwriaeth o'i flaen, marwolaeth a distryw o'i ol, a'r ddau ennyd oddi wrtho : y mae ganddo hefyd Yspryd da i'w arwain yn ffordd bywyd ac iechydwriaeth, ac yspryd drwg yn gwyhied i'w arwain yn llwybrau angau a dinystr ; a'r rhan fwyaf o ddynion ydynt ddieithriaid i'r ddau, er eu bod ynddynt. A diben pregethiad yr efengyl oedd, ac a ddylai fodd etto, er mewn agoriad i'r fath lygaid dall, i weled gweithrediad y ddau yspryd hyn ynddynt eu hunain, ac arweiniadau yr unrhyw, fel y troient oddi wrth y drwg, a dyfod yn ganlynwyr o'r hyn fydd dda, fel y delai efe hawl pa un ydyw i gael yr holl lywodraeth ynom ac arnom.

Ac yr wyf yn sicr, er bod llawer yn adnabyddus o'r pethau hyn, etto ceir amryw ac fydd a rhyw olwg, rhyw ystyriaeth, a rhyw deimlad o Yspryd tragywyddol Iesu : mae ganddynt wybodaeth am ryw beth ynddynt eu hunain fydd yn galw am uniawn bwysau a chywir fesurau, am wneuthur i bob dyn fel y mynnent i eraill wneuthur iddynt hwy, am wirionedd yn eu geiriau, a ffyddlondeb yn eu haddewidion : a pha cadwent at hyn, hwy a ddilynent iawn arweinydd, a hâd Gras a dyfai, gwirionedd a ffyddlondeb a dyfai ; gwybodaeth,
cym-

cymmedrolder, amynedd, caredigrwydd-brawdol, a chariad a dyfai; a ninnau fyddem yn brofiadol ynom ein hunain y byddai mynediad wedi ei drefnu yn helaeth ni i mewn i deyrnas Crist.

Ond tra parhao'r yspryd drwg heb ei farweiddio, y mae hunan yn sefyll yn ein ffordd, ac er mwyn cyflawni hunan-ddibenion, cloriannau cywir ni cheidwir, cyfiawnder ni wneir, uniondeb ni chwblheir, addewidion ni chadwant, nid ydys yn gwneud yr hyn a gymmerir yn llaw yn ffyddlon, nid ydys yn ymwrthod ag agweddion ac arferion y byd pechadurus hwn; a hynny fydd yn attal tyfiad yr hedyn cyfiawn: canys megis nad oedd dim darostwng y Canaaneaid tra oedd yr diosfryd beth yn y gwersyll; felly nid oes dim darostwng grym pechod tra byddo gennym fwy o barch i hunan nac i Iachawdwr; a'r peth fydd yn datguddio hunan yw goleuni, trwyddo ef y gwelwn i beth y mae pob cynhyrfiad drwg yn arwain, a rhodio yn y goleuni yr ydym yn rhodio yn ffordd iechedwriaeth Duw.

Ond fe ddichon rhai ddywedyd am y goleuni tragywyddol hwn, megis y dywedodd dynion drwg a meiblon Belial am Saul, dewisedig yr Arglwydd, pa fodd y bydd i'r dyn hwn ein gwared ni? pa beth all dilyn y goleuni hwn lesau i ni? yr ydym yn profi ynom ein hunain geryddon am bechod, ond nid ydym yn cael dim ynom ein hunain i'n gwared oddi wrth bechod.

I'r cyfryw oll mae gennyf hyn i ddweud, Crist a roddwyd i'r cenhedloedd yn oleuni ac yn arweinydd. Tra bo'm yn natur y cenhedloedd, tra rhodiwm ar ol y cnawd, tra dilynol gynhyrfiadu drwg, yr ydym gwedi ymadael oddi wrth Dduw, yr ydym yn efroniaid i madwriaeth Israel, ac yn ddieithriaid i'r cyfammod newydd a wnaeth Duw â thŷ Jacob; ac yn y cyflwr hwnnw nid allwn adnabod Crist Iachawdwr y byd ddim amgen

gen nâ cheryddwr ; ond gan fod y ceryddon hyn yn geryddon addysg, y maent y ffordd i fywyd, i'r bywyd hwnnw a gollodd yr Adda cyntaf trwy dïosedd.

Canys ar y ceryddon hyn, os troiwn oddi wrth beth bynnag y ceryddir ni am dano, pa un ai ofer gyfrannogiad, anghymhedrol fuchedd, twyll, balchder, anwyd, neu un drygioni arall, ac y mae yspryd drwg y byd hwn yn arwain iddo ; ac yn canlyn yn ol cyfiawnder, yn gwneuthur yr amryw bethau ac ydynt gyfiawn, uniawn, onest a chanmoladwy, ceryddon baid, ac ein ceryddwr ddaw i fod ein harweinydd, yr hyn oedd tu n'ol ein cefnau, fydd o flaen ein gwynebau, a hyn a fuasai i'n harwain, efe a'n canlyn, megis y canlynodd Pharaon ar ol Israel, i ddyfod a ni'n ol i'r hên drefn o fywiolaeth drachefn, ac yno cawn afel ar Grift i fod ein Hachubwr. Cynnifer a ganlynasant Saul, a welsant pa fodd y gwaredodd ef hwynt oddi wrth eu gelynion allanol ; a'r holl rai ac fydd yn dyfod yn ddilynwyr o'r Yspryd tragywyddol Iesu, ydynt yn gweled pa fodd y mae yn eu gwaredu oddi wrth elynion ysprydol.

Cyhyd y dilynwn gynhyrifiadau pechod, yndym yn dilyn gau arweinydd, ac yn y llwybr hynny gallwn adnabod ffynnudiad gallu pechod, ond ni's gallwn byth adnabod attaliad gallu gras.

I gynnifer ag fydd yn derbyn Crist y mae efe yn rhoi gallu, ac nid oes neb yn ei dderbyn ond y cyfryw ag fydd yn troi oddi wrth eu camweddau wrth ei gerydd ef, ac ymddiried ynddo ei am waredwr ; y cyfryw ydynt yn credu mewn gwirionedd yn ei enw ef.

Yr wyf yn cyfaddef, fod llewyrchiad y tu fewnol oleuni yr hwn yw'r eglurhad cyntaf i Grift i feibion a merched dynion, yn dangos y fuchan ac yn wan ar y cyntaf, ac felly y mae yn

cyn do.

cynhyrifiadau cyntaf i bechod, eithr dilynwn ni y cyfryw gynhyrifiadau pechadurus cyn belled ac yr arweiniant hwy ni, ni a'i profwn nhwy yn ddi-gon grymmus: onid oes digon i'w cael y dydd hwn, i'e yn ein plith ni y rhai a elwir yn Grift-nogion, wedi caethiwo felly dan rym pechod, fel y dichon caethwas a rwymir mewn cadwynau haiarn, yn hawfach dorri ei rwymau, codi, ym-adael a dychwelyd i'w gwlad enedigol, nâ allant hwy ymgadw oddi wrth drygioni, codi o'r cwmp, ac arwain buchedd sofr, cyfiawn, a duwiol.

Ac os yw hedyn pechod yn dyfod trwy i'n ddi-lyn ei cynhyrifiadau ef, i gael y fath allu arnom, pa ham nid eill hedyn gras, os dychwelwn atto, a dyfod yn ddilynwyr o hono, gael cymmaint o allu arnom?

Ioan yn ddiammau, pwy a deithiasodd o farwol-aeth i fywyd, ac oedd yn lygad dyft o bethau fel yr oeddynt yn y dechreuad, deimlodd ynddo ei hun yr fath allu pan ddywedodd, *pob un a aned o Dduw nid yw yn pechu, oblegyd y mae ei hâd ynaros ynddo ef, ac ni all efe bechu.* Ac y mae amryw dyftion bywiol i gael y dydd heddyw, a allant ddywedyd trwy brofiad teimladwy, Mai lle bynnag mae'r hâd cyfiawn hwn yn cyfodi, ac yn dyfod i gael llywodraeth, y mae mor nerthol ac attaliedig, ni's gallant fod yn anghyfiawn yn eu trafferthau, nac yn anffyddlon yn eu haddewidion; ni allant ddywedyd anwiredd, er cymmaint y bo ei mantais allanol; ni allant fod yn anghymhed-tol, yn camdreulio y creaduriaid a roddodd Duw i'w ein cynhaliaeth, trwy fwyta neu yfed mewn gormodedd; ni allant orthrymmu'r tlawd, y we-ldw, a'r ymddifad, na chymmeryd trwy orthrech-ryn hyn mewn cyfiawnder nid oes ganddynt hawl i'w addo: yr hâd bychan ynddynt sydd yn dyfod y talaf o'r lysiau, a chanddo gymmaint o allu arnynt sydd gan bechod ar y rhai sydd yn gartrefu yn-cyn do.

Mae

Mae y rhai'n, fel yr oedd y Colofiaid, gwedi cael eu gwared oddi wrth allu'r tywyllwch; mae y rhai'n fel yr oedd y Philipiaid, a'u hymarwedd- iad yn y nefoedd; mae y rhai'n yn gogoneddu Duw yn eu bywydau, ac felly yn ateb diben eu creadigaeth.

Llawer o bregethu a wnaeth lawer o fiaradwyr duwiol; ond gras yn y galon, a gwirionedd yn y rhannau oddi fewn, fydd yn gwneud bucheddwyr duwiol; ac i gyflawnder o'r tryfor nefol hwn, nid oes neb a eill ddyfod ond trwy ymwadu â'r cyf- ryw gynhyrfiadau ac y mae goleuni cyfiawnder tragywyddol ynom, yn ddangos fod yn anghyf- iawn, ac anonef; canys wrth ymwadu a'r drwg, yr ydym yn dewis y da; ac megis y mae tyfiad pechod yn sefyll yn ein drwg-weithrediad, felly mae tyfiad gras yn sefyll yn ein iawn-weithrediad.

Ein tadau a ddywedasant wrthym, fod mwy o onestrwydd a chywirdeb ym mhlith dynion yr oes- oedd gynt, pan yr oedd llai o bregethu, nac a ell- ir gael ym mhlith dynion yr awr hon. A'u geir- iau a allaf yn hawdd gredu, gan wybod mae gwir hunan-ymwadiad, ac nid clywed pregethwyr, a farweidda'r pechod, newid ein nhatur a'n gwneud yn greaduriaid newydd, yr hyn yw sylfaen pob onestrwydd a chywirdeb.

Ac o'r gwir hunan-ymwadiad hyn, yr wyf yn barod i gredu fod gennym lawer llai nag oedd gan y cenhedlaethau gynt; canys gwelwn, er fod he- laethrwydd o bregethu, mae balchder, cybydd-dra, a llawer o bechodau eraill yn fwy helaethach; a'r rheswm i mi yw hyn, cydffurfiad ag allanol drefn o addoliad, i fod yn fwy cymmeradwy gyda phob- na'r cyfyng porth a'r ffordd gul o hunan-ym- wadiad, sy'n yr oes bresennol wedi ynnill yr enw o grefydd, Crist'nogrwydd, a gwir dduwioldeb yn gymmaint, a phe b'ai dyn 'chwanegu at ef- fydd, rhinwedd, a phob grasfau eraill, trwy b-

rai y caniat tier i ni helaeth fynediad i mewn deyrnas Crist, oni bydd hefyd cyd-ffurfiad â rhyw allanol drefn o addoliad, ni chaiff ei gyfrif yn ddyn duwiol. Ie, bydded ei ymarweddiad mor nefolaidd ac y mynno; bydded yn oftyngedig, yn isel, yn llariaidd, yn amyneddgar, a heddychol; bydded gwirionedd yn ei holl eiriau, ac uniondeb a ffyddlondeb yn ei holl weithredoedd; er ymweled â'r ymddifad a'r weddw, ac ymgadwyd yn ddifrycheulyd oddi wrth y byd; oni fydd mewn arferiad o ryw allanol ffurf o dduwioldeb, ni chaiff efe ei gyfrif yn grefyddol, na phrin yn Gristion. *

Cyd-ffurfiad ym mhob sect, opiniwn a barn, yw nod dyn crefyddol, a'r unig rwymyn o undeb a brawdoliaeth, ond os ffaelia hyn, buan y bydd ymddieithriad: a felly mae llawer o ymwithio i ffurfioldeb, ond ychydig o edrych am farweiddiad pechod, mewn trefn i fuchedd o gyfiawnder. Ond bydded ein zel dros ffurfioldeb faint a synno, yr hwn a drefno ei ymarweithiad yn iawn a gaiff weled iechydwriaeth Duw.

Y cyd-ffurfiad y mae yr Arglwydd byw yn ofyn, yw cyd-ffurfiad a delw Crist yng nghwrs ein bywydau, fod yn sanctaidd fel yr oedd ef yn sanctaidd; heb hyn ni's gallwn fod fel yr oedd y prif Grist'nogion, o deulu Duw; ni's daethom i'r Jerusalem newydd, ac felly nid allwn fod yn gyd-ddinesyddion â'r saint. Er ein bod yn dwyn enw y prif Grist'nogion, nid ydym yn natur y prif Grist'nogion: nid yw'r cyntaf anedig gwedi cael ei ddarostwng hyd oni ddelo iawn Yspryd yn unig i gael y rheolaeth ynom, a'r holl lywodraeth arnom.

* Ond nid ydys wrth hyn yn amcanu y rhwystro ein cyd-gynhulliad, i addoliad cyhoeddus yr Hollalluog Duw, cyfaddas yw cyngor yr Apostol. *Heb. 10* 25.

Os bydd i'r hyn a ddywedir yn y llyfr hwn i ymddangos yn ddieithr i'r darllenlydd, yr achos yw am fod y darllenlydd yn ddieithr i fuchedd y prif Grist'nogion; pe deuai yr hwn oedd yn ben ac yn arweinydd iddynt hwy, yn ben ac yn arweinydd i ninnau; pe b'ai gennym ni gymmundeb â hwynt, megis ac oedd ganddynt hwy â Christ; byddai gennym leferydd ynom ein hunain, yn ateb i'r hyn a ddywedir yma, ein calonau a atebai, *felly y mae*.

A'r ffordd i ddyfod i'w buchedd sanctaidd hwynt, yw rhodio yn y goleuni, gan ymwadu a throi oddi wrth y peth lleiaf a ddangoso efe i ni fod yn ddrwg: yr hyn yn nechreu ein taith, a ymddengys fod y ffordd yn gul ac yn gysyng, eithr gwedi teithio ynddi ennyd, cawn redeg ynddi gyda mawr hyfrydwch. Canys nid yw teyrnas neoedd neu lywodraeth Crist, trwy ei Yspryd tragywyddol yn galonnau ei bobl, yn gynnwysedig o gyfiawnder yn unig: y cyfiawnder ac sydd yn deiliaw o iawn Yspryd, a ganlynir gyd a heddwch a llawenydd: megis y mae drwg weithrediad yn cael ei ganlyn gan dristwch a gofid, felly gweithredïadau da a ganlynir gan heddwch a llawenydd. Nid yw holl bleſſerau drygioni a all y byd ei roddi, i'w gydmharu â llawenydd buchedd gyfiawn. Y mae pob ymwadiad a drwg gynhyrfiadau mewn ufudd-dod i Grist, yn rhoddi i ni fwy o lawenydd nac sydd gyda'r milwr mewn brwydr pan fyddo ei elyn yn ffoi o'i flaen ef.

Yr oedd yr Iuddewon er cyfrif eu hunain yn fwy sanctaidd na'r cenhedloedd, er mae o'r un gwaed y gwnaed y ddau; a chan o hiliogaeth Adda yr oedd y ddau, yr oedd gan bob un ynddynt eu hunain dda a drwg. Eithr i'r Iuddewon rhoddodd yr Arglwydd gyfreithiau, deddfau, a barnedigaethau, yn rheol o gyfiawnder; a hwy trwy gyd-furfio â'r unrhyw mewn addoliad ac allanol

wasana-

wafanaeth, cyfrifasant eu hunain, fel yr ydym
ninnau a elwir yn Grift'nogion, yn sancteiddach
na'r Paganiaid.

Ond hunan-dyb oedd hyn yn yr Iuddewon, a
dim gwell ynom ninnau a elwir Crist'nogion, tra
parhao'm mewn cyflwr llygredigaeth: canys nid
oes un cyd-ffurfiad allanol, heb dufewnol sanct-
eidd-hâd, a ddichon wneuthur un dyn yn sanct-
aidd; ac nid oes un dyn wedi ei sancteiddio, hyd
nes b'o pechod wedi ei farweiddio.

Pan ddarfu i'r Paganiaid trwy bregethiad yr ef-
engyl, droi oddi wrth eu tywyllwch, a dyfod yn
ganlynwyr o'r Yspryd tragywyddol, a thrwy hyn-
ny farweiddio grym pechod, yr oeddynt yn fwy
sanctaidd na llawer o'r Iuddewon, ac yn cael eu
galw gan yr Apostol goreu yn saint; yr hyn oedd
yn fwy addas na'r enw Crist'nogion; yr hwn a
roddwyd gyntaf mewn ffordd o enllib i ganlyn-
wyr Crist, gan y cenhedloedd annychweledig yn
Antioch, ac ni enwyd ond unwaith mewn prysur-
deb yn yr holl 'sgrythur; eithr enw saint sydd yn
berthyn yn neillduol i'r holl eneidiau sanctaidd.

Megis y roddodd enwaediad yr enw o Iuddew-
on i lawer, felly dynwarediad bedydd Ioan a rhodd-
odd i lawer yr enw o Grift'nogion; ond nid oes
dim a rydd yr Iuddew na Christion yr enw saint
mewn gwirionedd, ond calon wedi gwneud yn bur,
engl, uniawn, ac onest, trwy farweiddiad pechod,
a elwir yn 'sgrythur *Bedydd yr Yspryd Glân*; canys
nid i'w effeithio trwy unrhyw allanol foddion,
ond trwy rodio ar ol yr Yspryd Glân: hyd onid
wneir hyn, er fod enw Cristion gennym, ni's
gallwn ddwyn allan ymarweddiad nefol, ac felly
ychydig a lesâ yr enw.

Canys y mae gennym ni a elwir Crist'nogion,
fel ein genir i'r byd, hedyn o bechod cyfal ae er-
gill, ac o ddiffyg chwynnwyr ffyddlon i ddi-
weiddio pechod fel yr ymddangoso, y mae drygioni
n tyfu i'r fath uchder; fel nad oes dim llai nag

Yspryd tragywyddol Crist a ddichon ei ddarostwng ; ac oddi wrth y rhai sydd yn parhau yn ddi-eithriad i weithrediad yr Yspryd hwn yr aeth llef allan, nad oes dim rhydd-had oddi wrth bechod tu yma i'r bedd : ond y Colofiaid a waredasid oddi wrth allu'r tywyllwch a wyddent well pethau ; ac felly y cawn ninnau, os trow'n oddi wrth anwired, cynnefino ein hunain â'u harweinydd hwynt, a rhoddio mewn newydd-deb bywyd.

Mae rhif aneirif y dydd hyn yn dwyn enw Crist-nogion, canys mae hynny yn hawdd i gael ; nid oes dim i ofyn wrth ei dderbyn, ond addewidion : ond ychydig yw rhif y saint, am nad eill neb fod yn faint ond trwy gyflawniad y cyfryw addewidion ; a hynny ni all neb wneud, hyd oni throiom at yr hyn ynom ein hunain sydd yn datguddio gweithredoedd y diafol, ac ar ddatguddiad o hon-ynt, ymwadu, troi oddi wrth, a llwyr ymadael â hwynt. Trwy gymmeryd y ffordd hon, ac arfer y moddion hyn, bydd pechod yn sicr o gael ei farweiddio, yf enaid ei sancteiddio ; a'r cyfryw ac oeddynt yn bechaduriaid a ddeuant i fod yn saint.

Eithr megis na ddarfu dim ddigaloni gwersyll Israel rhag myned i feddiannu gwlad Canaan, yn fwy na roddodd y deg 'sbiwyr am nerth y bobl oedd yn trigo yno ; felly nid oes dim yn digaloni eneidiau deffroedig rhag dirio at fuchedd gyfiawnder, yn fwy na'r gair a ro rhai proffeswyr duwioldeb, am rym pechod, nid ellir ei orthrechu : pan na ddarfu i'r rhai ddywedodd felly erioed wneud ymgais yn ffordd Iechydwrïaeth Duw.

Fe lefarodd yr holl 'sbiwyr yn dda am y wlad, fel y mae pob math o bobl yn awr yn ddywedyd yn dda am fuchedd ac ymarweddiad sofr, gyfiawn a duwiol : pawb a ganmolant oftyngeiddrwydd, llarieidd-dra, gweddoldeb, cymhedrollder, amynedd, purdeb, ac uwchlaw y cwbl (er nad ydynt yn

yn arfer) bod yn union, didwyll, oneft, a chywir yn ein trafferthau; ac nid oes dim yn rhwystro ond hyn, yspryd drwg y byd hwn fydd uchaf, ac ychydig fydd yn ymdrech y ffordd Duw i'w ddwyn i lawr.

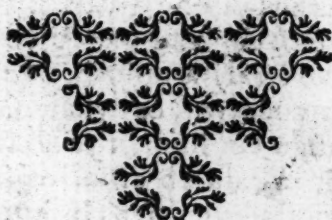
Pe buasai gwerfyll Israel yn cymmeryd iddynt gapten ac yn myned yn eu hol i'r Aipht, ni buafent byth yn darostwng y Canaaneaid: a thra caniadhaom ein hunain i fyw mewn pechod, amhoibl yw i ni i orchfygu ef, canys yr ydym yn cadarnhau yr hyn y ddylem ei farweiddio. Y Canaaneaid a wanhawyd trwy rhyfel, ac felly rhaid i rym pechod, gyda'r gwahaniaeth yma, eu rhyfel hwynt oedd niweidiol, ond rhaid i'n rhyfel ninnau fod yn ymddiffynol. Pan trwy ganwyll yr Arglwydd yr hon fydd yn llewyrchu yn ein henaidiau, y gwelom feddwl uchel, dymuniad nwyfus, tueddiad trachwantus, neu un cynhyrriad drwg arall; os safwn ar ein hamddiffynfa, a phallu dyfodfa iddo yn ein ferchiadau, efe a ddychwel, ac ar ol llawer cynnygiad, ac o hyd yn cael ei gadw yn ol, pryn y cynnwg mwyach; o'r eithaf, ni bydd y cynhyrhiadau ond gwan.

Tra yr oedd diosfryd beth yn y gwerfyll, y gelyn a lwyddodd ac Israel a giliodd: ac felly y mae y dydd hwn; os cuddiwn, os cyfiawnhawn yr hyn y mae ein calonnau ein hunain yn ei feio, y mae'r drwg yn blatori, a'r da yn cilio.

Gadewch i ni ond ymarfer ein hunain ag ymwadiadau gwirioneddol, a grym pechod a fydd o ddydd i ddydd yn gwanhau; ac megis a dywedodd Caleb a Josua, yr Arglwydd a fydd gyda ni, ei ras ef fydd yn ein calonnau; a'i ofn o flaen ein llygaid, gwirionedd, uniondeb a chywirdeb fydd yn uchaf, ac yna bydd mor hawdd y arwain buchedd sofr, gyfiawn a duwiol, ac oedd erioed i arwain buchedd ofer ac annuwiol: canys er fod rhyw beth o bechod yn aros ynom, megis yr aros,

odd rhai o'r *Canaaneaid* yn y tir da, fe fydd mor ddi
allu ac oeddynt hwy; a'r holl aelodau ac oedd yn
weision i bechod, a fyddant yn weision i gyfiawn-
der, fel y mae yn 'sgrifenedig, *Yr Hynaf a wasan-
aetha'r Ieuangaf*.

Ond os gwrthryfelwn yn erbyn yr Arglwydd,
trwy uno â chynhyrfaidau pechod, fel y mae llaw-
er a elwir yn Grift'nogion, cystal a Phaganiaid,
yn gwneuthur; y rhyfel hyn a dderfydd cyn ei
ddechreu: a'r hyn oedd uchaf, a erys felly, ac fel
yr ydym yn byw, felly y byddwn feirw, yn der-
byn cyflog nid yn ol ein geiriau, ond yn ol ein
gweithredoedd: y pryd hynny cawn weled na
bydd enw Cristion, heb ymarweddiad Cristion, o
fawr fudd i ni; canys nid yr hwn a orchfygir,
ond yr hwn a orchfyga yw'r hwn nad all yr ail
farwolaeth wneuthur niwed iddo.

Ymadrodd PAU

W R T H

Esgob C R E T A ;

N E U,

EGWYDDOR a RHEOL

Y Prif Grist'nogion,

O FUCHEDD Dda,

Gwedi ei hadfywio a'i dwyn i Oleuni,

TRWY BARHAOL

Ymddangosiad a Gweithrediad

Mewnol ac ysprydol R A S,

Wedi ei ofod allan mewn Attebion i Naw o Hol-
iadau pwysfawr, gyd â phob Byrddra ac Eglur-
deb ; yn haeddu dal fulw arnynt gan yr holl
Greadigaeth o Ddynol-ryw, ac ydynt o Fudd
enwedigol i gynnifer ac a ddeffrowyd i Gyf-
iawnder, ac yn ewllyfio adnabod Ffordd Iach-
awdwriaeth *DJW.*

Gan *HUGH TURFORD.*

C A E R F Y R D D I N,

Argraffwyd gan J. Rofs, yn Heol-y-Prior, gerllaw
yr Eglwys.

A T Y

D A R L L E N Y D D.

MA E y rhan fwyaf o ddynion wedi dysgu dywedyd yn dda am ras, ond nid oes fawr o honynt a fedr ddweud pa beth yw, nac ym mha le y mae ei gael: llawer a gyfaddefant mai Rhodd Duw ydyw; etto yn disgwyl ei gael o enau dynion: llawer a addefant mai o ddifffyg gras y mae pob drygioni; etto trwy eu hanwybodaeth, yn diystyru ymddangosiadau yr unrhyw ynddynt eu hunain; mae llawer yn gwybod fod ynddo ddigonolrwydd, pe ba'i o flaen wynebau dynion, i'w cadw rhag pechodau mawrion; ond yn ffaelwredu fod ynddo ddigonolrwydd i'w cadw oddi wrth unrhyw pechod; yr hyn fydd yn dangos yn eglur, mae gwaeth eu bod yn dweud yn dda am ras fydd o glywed dweud, ac nid oddi wrth brofiad.

At y DARLLENYDD.

Y mae'r traethawd bychan hwn yn dangos, pa beth yw gras, pa le y mae ei gael, a pha fodd y mae yn dyfod o flaen wynebaw dynion ; mai efe yw yr unig Waredwr oddi wrth bechod, a felly y gwir Iachawdwriaeth. Canys pwy bynnag a war-edir rhag pechod yma, a fydd sicr o gael ei achub rhag marwolaeth a damnedigaeth rhagllaw : ac i lawer ddyfod i fod yn dyf-
ion o'r Iechydwriaeth hon, yw dymuniad,

H. T.

Ymadroddiad

Ymadroddiad P A U L

W R T H

Esgob C R E T A.

PA U L, Apostol Iesu Grift, yn 'sgrifennu at Titus, Esgob cyntaf Creta, a ddywedodd fel hyn.

Ymddangosodd Gras Duw, yr hyn sydd yn dwyn iechydwrriaeth i bob dyn; gân ein dysgu ni i wadu annuwioldeb a chwantau bydol, a byw yn sofr ac yn gyfiawn, ac yn dduwiol, yn y byd sydd yr awr hon.

Oddi wrth y geiriau pwysfawr hyn mae yr holiadau canlynol yn codi.

Hol. 1. Pa beth yw Gras Duw?

Atteb. Gras Duw yr hwn sydd yn dwyn iechydwrriaeth, nid yw ddim llai nac ysprydoliaeth ddwyfol, rhodd Duw i feibion a merched dynion, gelyn Satan, dinystrydd pechod, ac unig-Iachawdwr dynol-ryw oddi wrtho.

Y rhodd o ras, dan weinidogaeth yr eangyl, yw cyflawniad o'r Cyfammod addewidol, yr hwn trwy Enau ei brophwyd Jeremia, a addawodd

Duw wneud a thŷ Jacob, yr hyn oedd, y 'sgrif-
fenai efe ei ddeddf yn eu calonnau hwynt, ac y
rhoddai ei Ysryd o'u mewn hwynt; fel y caffai
ei bobl ef reol o gyfiawnder ynddynt eu hunain i
gyfarwyddo eu cerddediadau wrtho.

Ac megis yr oedd tywyfogion y ddaear yn lly-
wodraethu ac yn rheoli eu pobl trwy gyfraith
allanol, felly yr Arglwydd a fwriadodd lywod-
raethu a rheoli ei bobl ef trwy fewnol ddeddf: ni
fyddai achos iddynt droi dros ddeilennau llyfr,
fel yr oedd had Abraham dan yr hen gyfammod
yn gwneud, i wybod pa fodd y rhodient mewn
iawn llwybrau; eithr caent wybod, wrth edrych
yn eu calonnau eu hunain, pa beth oedd gym-
mwys, a pha beth oedd anghymmws; pa beth a
allant wneud, a pha beth a addawent; pa beth
oedd gyfiawn, a pha beth oedd anghyfiawn; pa
beth oedd wrth fodd Duw, a pha beth nid oedd:
canys y gyfraith hon sydd oleuni, yn eneidiau
dynion; fel y mae'r haul yn y ffurfafen yn gol-
euo ein tai, gan ddangos pa beth sydd lân, a pha
beth sydd aflan; pa beth sydd i eros, a pha beth
a ysgubir allan.

Canys fel y gwnaeth Duw ddyn yn ol ei ddelw
ei hun, yn oftyngedig, isel, llariaidd, trugarog,
pur, heddychol, cyfiawn, a ffyddlon: felly y
mynnai efe i holl dynol rhyw fod. Eithr yn
gymmaint ac nad oes dim ond Ysryd daionus
Duw, yn y rhannau oddi fewn, a ddichon
ddychwelyd neb o honom i'r cyfryw gyrhaeddiad,
fe rhoddodd Duw i bob dyn fesur o hono, i oleuo
eu dyalldwriaeth, ac i'w harwain yn llwybrau
bywyd ac Iechydwrriaeth; a chan fod y mesur
hwn yn rhad rodd Duw, fe a elwir gan yr Apost-
tol yn y testun, ac amryw fannau eraill o'r
'sgrhythur, yn ras.

Hol. 2. Pa le y mae Gras Duw, yr hwn sydd yn dwyn Iechydwriaeth, yn ymddangos?

Atteb. Y Duw mawr, yn ei anfeidrdd ddoethineb a'i gariad tragywyddol, ofododd ei hedyn brenhinol a phlanhigyn enwedigol ynghalonnau meibion a merched dynion, canys hwn yw ymddiffynfa pennaf yr enaid; yno y mae Gras Duw yr hwn sydd yn dwyn Iachawdwriaeth i'w gael; oddi yno, hyd oni chaffo orchuddio gan gymmylau anwireddus, y mae yn dangos ei hun yn dyft yn erbyn pob anghyfiawnder ac annuwioldeb.

Megis y mae pob drwg gynhyrriad a profedig-aeth ac sydd yn arwain i bechod, yn ymddangos oddi fewn; felly gras Duw, yr hwn a rhoddir i ddynion, i'w hachub oddi wrth bechod, sydd yn ymddangos hefyd oddi fewn.

Nid oes un dyn a aned i'r byd, os bu fyw i bechu, na ddarfu deimlo ac adnabod ynddo ei hunan geryddon am bechod; a'r ceryddon hyn ydynt ymddangosiadau gras, ac a elwir yn y 'sgrythur goleuni, a'r gwir oleuni, gan ei fod yn datguddio pob gweithred o'r tywyllwch: y mae yn dangos i ni pa bryd a pha fodd y gwnaethom ar gam; ac fel hyn y bu ym mhob oes.

Ni adawodd Duw yn un oes m'o honno ei hun heb dyft yng nghalonnau dynion, i gyhoeddi ei gyfiawnder, gwirionedd a ffyddlondeb. Ond y mae cymmaint o wahaniaeth rhwng ymddangosiadau gras, a gallu gras i iechydwriaeth, goleuni cyfiawnder, a'r cyfiawnder sydd yn nerthu ni i arwain bywyd o gyfiawnder, ac sydd rhwng yr hedyn a heuir, a'r llyf-euyn, pan delo i lawn dyfiant; ond y mae'r naill yn arwain i'r llall: ac efe yr hwn sydd yn cyrhaedd y cyfiawnder o ras, sydd yn dyfod i arwain buchedd sobr, gyfiawn, a duwiol yn y byd presennol hwn.

Dywedpwyd am yr Iesu, yr ail Adda, ei fod yn llawn o ras ; ac ni a allwn ei gredu oddi wrth y ffrwythau a ddygodd efe yn ei fywyd : yr oedd efe yn oftyngedig, yn isel, llariaidd, amyneddgar, heddychol, cyfiawn a ffyddlon ; efe a wrthwynebodd y diafol yn ei holl demt-iadau, efe a arweiniodd fuchedd ddifeius, cyflawnodd bob cyfiawnder, ac yn ei holl fywyd efe adgafodd yr hyn a gollodd yn fuan yr Adda cyntaf, sef delw Duw : a phwy bynnag a dyso mewn gras nes cyrraedd ei ddelw ef, yn enwedigol, i gael ei lenwi o'r unrhyw, a ellir ei alw fel y galwyd Job, *yn wr perffaith*.

A chan fod ymddangosiadau gras yn fewnol, felly y mae ei holl ddangosiadau, ddatguddiadau, ac addysgeidiaethau ; pwy bynnag a elo at ddyn am iawn wybodaeth o bethau Duw, sy'n muned i gam ysgol ; canys megis y dywedodd Paul yn wirioneddol, yr hyn a adnabyddir o Dduw fydd ddatguddiedig oddifewn.

Gall y balch, cybyddlyd, y cynfigennus, a rhai annuwiol eraill, gael dros amser, a hir amser, ymddangosiadau gras ; gallant gael cer-yddon am bechod, ond os nid ydynt wrth y cyfryw geryddon yn dysgu cyfiawnder, nid ydynt yn tyfu mewn gras, ac nid yw gras ychwaith yn tyfu ynddynt hwythau ; mae y rhei-ny i gyd yn cuddio eu talent, ac mewn amser, o eisiau ei defnyddio, y mae yn cael ei llwyr gymmeryd oddi wrthynt ; a chwedi cael eu gadael yn ddiras, y maent yn arwain buchedd ddrwg ac annuwiol yn y byd hwn.

Hol. 3. Os yw Gras Duw yn ymddangos i bawb, ac os oes ynddo ddigonolrwydd i wneud dynion yn dduwiol, pa fodd y mae cymmaint yn annuwiol?

Atteb.

Atteb. Megis y mae gras Duw yr hwn fydd yn dwyn iechydwrïaeth, yn ymddangos i bob dyn; felly y mae cynhyrfiadau pechod, y rhai fydd yn arwain i ddistryw, yn ymddangos hefyd i bob dyn, ac yn gyffredin, yn gwneud yr ymddangosiad cyntaf. Y mae ym mhawb gynhyrfiadau drwg, a themtiadau ynddynt eu hunain i bechu, cyn yr adnabyddont ddim ceryddon ynddynt eu hunain am bechod; a gwaith y diafol yw gwneud pethau gwaharddedig i ymddangos yn ddymunol, y byd a'i wagedd yn llawn o hyfrydwch: ac fel y mae ein ferchiadau yn cael eu dwyn ganddynt, fel y gwnelom y byd a'i ddiddanwch ein hyfrydwch, gan ymlid ar ei ol, yr ydym yn ymadael oddi wrth Dduw; ac er i ras wneud aml ddangosiadau, er i Ysryd Duw ymdrechu yn hir â ni, er cael ynom ein hunain lawer o argyhoeddiadau a cheryddon, a thrwy hynny gael ein gwneud yn deimladwy fod ein ffyrdd a'n gweithredoedd yn anfoddloni Duw, etto yr ydym yn dueddol i barhau ynddynt; a thrwy barhaol ymarosiad ynddynt, mae pechod yn tyfu ac yn dyfod i gael y llywodraeth arnom: a'r diafol yn gwneuthur undyn annuwiol yn rhwyd i ddala un arall, yw'r gwir achos pa ham y mae gennym gymmaint o fyw-wyr annuwiol yn y byd.

Pa bellaf yr elo unrhyw ddyn oddi wrth Dduw a duwioldeb, llai fydd ei ddymuniad am ddychweliad, pa fwyaf o hyfrydwch a gymmerom yng ngwagedd y byd hwn, llai o ddedwddwch a ganfyddwn ym mhethau Duw. Cyhyd y parhao un gwreichionyn o ras, y diafol a ddilyn y cyfryw rai a'i demtiadau; o herwydd nad eill efallw heb yn eiddo ei hun, hyd nes delont yn gwbl ddiras; a llawer o'r rhai diras hynny a welid yn amlwg, oni b'ai fod drygioni wedi ei derfynu gan gyfraith allanol.

Pe baem ni, fel y bu Israel gynt, heb Frenhin ; neu fel trigolion Lais, y rhai oedd heb un swyddog yn y tir, i'w rhoddi i gywilydd am un peth ; cawn weled llawer ac sydd yn dwyn enw Cristnogion o natur y diafol, yn gweithredu pob math o ddrygioni. Felly y mae yn perthynu yn fawr i bawb ac sydd ag ymddangosiadau gras, oddi wrth geryddon yr unrhyw ddyfsgu cyfiawnder, fel y tyfo ynddynt, a bod yn arweinydd iddynt : canys nid dim ond gras, ac ufudd-dod i gyfiawnder sydd yn gwahaniaethu rhwng neb o honom a'r dynion gwaethaf mewn drwg weithredoedd ; canys megis y mae pob cyfiawnder yn deilliaw oddi wrth gyflawnder gras, felly hel-aethrwydd drygioni sydd o ddiffygiad gras.

Hol. 4. Pa fath iechydwriaeth y mae gras Duw yn ddwyn ?

Atteb. Megis y mae ymddangosiadau gras yn geryddon am bechod, felly yr iechydwriaeth y mae gras yn ei ddwyn, sydd waredigaeth oddi wrth bechod.

Os yw gras yn dyfsgu dynion i fyw yn sofr, yn gyfiawn, ac yn dduwiol yn y byd presennol hwn, y mae gras yn gwaredu dynion da oddi wrth bechod yn y byd presennol hwn.

Yr ydym yn darllain i angel ymddangos i Joseph, gan ddywedyd, *Nac ofna gymmeryd attat Mair dy wraig ; oblegid yr byn a genhedlwyd ynddi sydd o'r Yspryd Glan, a hi a esgor at Fab, a thi a elwi ei enw ef, Iesu, oblegid efe a wared ei bobl oddi wrth eu pechodau.*

Nid oes dim yn aflunio delw Duw mewn dyn ond pechod, ac nid oes dim ac all oresgyn y ddelw honno drachefn, ond cael ein gwaredu oddi wrth bechod.

Mae marweiddiad pechod yn dwyn dynion i'w dech-

dechreuad; pa fwyaf goftynedig, isel, llariaidd a thrugarog fyddo un dyn, mwyaf tebyg fydd i'w Greawdwr; pa fwyaf amyneddgar, heddychol, cyfiawn, union a ffyddlon y ceir un dyn, mwyaf cyd-ffurfiol yw â bywyd a natur Crist.

Paul a ddywedodd wrth yr Ephefiaid, eu bod hwy yn gadwedig trwy ras; ac oddi wrth pa beth yr oeddynt yn gadwedig? ond oddi wrth allu pechod a satan. Ac ym mha le yr oedd y gras hwn ond yn eu calonnau eu hunain? cyn eu dyfod, (trwy droi oddi wrth eu camweddau) i gael gras yn eu calonnau, yr oeddynt yn rhodio fel y mae miloedd yr awr hon, yn ol cwrs y byd hwn, nid yn gwadu, ond yn cyflawni dymuniadau eu mheddyliau; a phawb o'r cyfryw fydd, fel yr oeddynt hwy y pryd hynny, beb Grist, heb oleuni, heb fywyd, heb wybodaeth na theimlad, o un peth ynddynt ac fydd o Dduw; estroniaid i llywodraeth tragywyddol Yspryd Crist yn eu rhannau oddi fewn, a dieithriaid i'r cyfammodd addawedig, heb wybod mwy am ddeddf yn eu calonnau i gyfarwyddo eu camrau, nac y mae dynion annuwiol yr oes hon yn adnabod.

Ond pan ddaethant i gael eu bywhau trwy Grist, ac i gael ei Yspryd ef yn eu calonnau eu hunain, ac i gael eu harwain ganddo, cawsant eu gwaredu oddi wrth bechod, daethant i gael natur newydd, ac felly i fod yn greaduriaid newydd; ac yna nid oeddynt mwyach yn ddieithriaid i llywodraeth Crist trwy ddeddf ynddynt eu hunain, eithr deiliad i gyfiawnder, cyd-ddinesyddion â'r Saint, ac o deulu Duw. I ba gyflwr gwynfydedig y gallwn oll ddyfod, pe derbynwn yn roesawus rodd Duw dros ein iechydwrïaeth, a rhoi ein hunain i fynu i gael ein dysgu a'n harwain ganddo; yr hyn fyddai ein doethineb ni, gan na ddichon dim arall ddarostwng satan, achub oddi
wrth

wrth bechod, a'n galluogi i fyw yn sobr, yn gyfiawn a duwiol yn y byd presennol hwn.

Gwarediad oddi wrth bechod, tu yma i'r bedd, fydd yn ymddangos yn beth anghredadwy i'r rhai ac ydynt yn ddiethriaid i iechydwrriaeth Duw; eithr pe baent hwy mor hysbys o nerth gras, ac yw gormod o nerth pechod, hwy a ddywedant, fod iau Crist yn efmwyth.

Onid yw yn ddywediad gan lawer o ddynion annuwiol, y gwellent hwy eu bywydau pe meddient ond gallu. -

Ele delo calon, trwy barhâd mewn pechod i gael ei llenwi ag anghyfiawnder, y mae gan bechod a satan y fath allu dros rym eu heneidiau, fel na allant wrthsefyll cynhyrfaeau drwg a phrosedigaethau, eithr yn gorfod ymollwng iddynt, a dioddef cael eu harwain ymaith ganddynt, er eu bod yn gwybod mai i ddrwg arferion.

Os oes gan bechod y fath allu ar ddynion annuwiol, pa ham na ddichon gras gael cymmaint o allu ar ddynion duwiol? diammau i Joseph dda gael y fath allu yn ei enaid, pan ddywedodd, *Pa fodd y gallaf fi wneud y mawr ddrwg hwn, a phechu yn erbyn Duw.*

Gan mai ysprydoliaeth ddwyfol yw gras, y mai yn rheoli calonau pawb dynion da, a chan mai'r galon yw ymddiffynfa bennaf yr enaid, y ma'n rheoli holl aeodau'r corph, yn eu cadw hwynt i mewn â genfa ac â ffrwyn.

Clustiau dyn graflawn sy' ynghau rhag gwrandaw ar chwedlau ofer a rhagfarn, ei lygaid wedi eu troi ymaith rhag edrych ar wagedd, ei dafod ni oddef i regu, tyngu, na dywedyd celwydd neu ei ofod ar ofer gyffrediniad; y dwylaw mewn tersyn rhag derbyng wobr i drawfwrdd barn, neu gymmeryd trwy drais, neu ryw ffordd arall unrhyw beth nad yw yn eiddo i ni; y traed yn cael eu hattal rhag myned gydâ'r meddwl onormodedd.

ormodedd, neu gyd â phuttain i 'stafell anni-
weirdeb, neu gydâ phobl afreolus i derfysgu,
gloddesta, neu unrhyw gampau ansoefol. A
thrwy fod gras yn dyfod i gael y llywodraeth ar-
nom, y mae'r Arglwydd yn gwared ei bobl oddi
wrth eu pechodau. Ac megis yr ydym yn byw
mewn ufudd-dod i'r gallu yma, yr ydym yn wei-
sion i dywysog arall; pechod a satan a gollodd
y llywodraeth arnom: a hyn yw iechydwrïaeth
Duw; trwy hyn yr y'm yn dyfod i fyw yn sobr,
yn gyfiawn, ac yn dduwiol yn y byd presennol
hwn.

Hol. 5. Pwy oedd yr Apostol yn ei feddwl pan
ddywedodd, gan ein dysgu ni? ai'r byd yn gyff-
redinol, neu ryw rai yn neillduol?

Atteb. Crist a roddwyd yn oleuni i'r cenhedl-
oedd, i ba un fel yr oeddynt yn ufuddhau, yr
oedd efe hefyd yn arweinydd allan o bob annuw-
ioldeb, a hwy a ddaethant i fyw dan lywodraeth
ei Ysryd tragywyddol yn eu calonau eu hun-
ain; canys y cyfryw yn unig y mae'r Arglwydd
yn arddel yn bobl iddo, ac ni ddichon neb ond y
cyfryw ei alw ef yn Arglwydd mewn gwirion-
edd.

Y mae gras yn ymddangos i bob dyn; y mae
gan bob un a enir i'r byd oleuni yn ei enaid,
ac sydd yn dangos iddo winiau pechod, ac yn
ei geryddu, pan ac mor fynych yr ymollwng
iddo.

Y mae pob cyfiawnder i gael ei ddysgu o lyfr
gyfraith, pan gaffo ei 'sgrifenu yn ein calon-
au; eithr gan mai cyfraith Ysryd y bywyd
w'r gyfraith hon, rhaid i ni gael ein bywhau
trwy Grifft, a chael yspryd y bywyd, cyn y gall-
wn ddysgu o'r gyfraith honno.

Yr oedd ein hynafiaid yn ofalus am ddysgu i
ieu-

ieuengſtid foefau da, megis cymbedroldeb, di-
weirdeb, ymddygiad cymmwys, bod yn ufudd
i'w rhieni, dangos parch i'w henafgwyr, bod yn
ofalus yn eu cyd-fiarad, efgud i wrando, diog i
lefaru, i ateb gyd a llarieiddwch a phrysurdeb,
bod yn gywir i'w hymddiriaid, yn ffyddlon ym
mhob addewidion, yn gyfiawn yn eu traffierthau,
gan gadw at eu gair ym mhob peth, fel y gellid
cymmeryd eu gair ym mhob achosion, heb am-
mheuaeth neu petrusder; pob un i adnabod ei le
ac aros ynddo.

Yn awr fel yr ydym yn troi oddi wrth annu-
ioldeb at sobrwydd, yr ydym yn dwyn allan yr
holl ffrwythau hyn yn ein bywydau; canys mae
gras yn dysgu hyn oll, a llawer ychwaneg; ond
gan nad ydym yn cael ond ychydig yn meddu'r
cynheddfau hyn, gallwn yn sicr farnu, er bod
gras yn ymddangos i bawb, nad yw pawb yn u-
fuddhau iddo.

Hol. 6. Rhaid i ni addef i'n adnabod mewndol-
geryddon am bechod; ni a gawsom ein cyhuddo,
ein hargyhoeddi, a'n ceryddu ynom ein hunain
gwedi i ni wneuthur ar gam; ond ni chwafon
ddim ynom ein hunain pan gyfodo cyhyrfiadau a
themtiadau cryfion yn ein meddyliau, i'n hattal
megis â genfa ac â ffrwyn rhag gwneud ar gam
ac i wadu annuwioldeb a chwantau bydol yn ein
nerth ein hunain, fydd yn ymddangos yn beth
rhy galed i un dyn marwol; yn enwedig pan
gaffo un pechod arglwyddiaethol y llywodraeth
arnom: pa beth a allwn ni wneuthur yn y cyfry-
achos?

Atteb: Pe gallai dyn yn ei nerth ei hun, ware-
ei enaid oddi dan allu pechod a satan, dychwelyd
at Dduw, ac arwain bywyd sobr, cyfiawn,
duwiol yn y byd presennol hwn, ni buafai dim
rhan

rhaid wrth brynwr, dim achos am Iachawdwr, dim achos wrth yspryd bywhaol i rod-di bywyd i'n heneidiau, dim angenrhaid i Dduw 'sgrifenu ei gyfraith yn ein calonau, i fod yn reol ac arweinydd i'n camrau, dim eisiau goleuni yn ein heneidiau, i ddangos i ni pa le y mae y diafol yn taenu ei rwydau, yn gosod ei faglau, yn bwrw ei fachau, ac yn dangos ei gau liwiau; ond nid eill dyn fwy wared ei enaid oddi wrth allu pechod a satan heb gymmorth yr Arglwydd, nac y gallai Israel, pan oeddynt yn yr Aipht, fyned yn rhydd oddi wrth wasanaeth Pharao heb ei gymmorth ef; gan hynny y mae gras yn ymddangos i bob dyn yn gymmorth iddynt.

Er nad yw ymddangosiadau gras yn ymddangos ond cymmorth bychan i ofod ein heneidiau yn rhydd oddi wrth allu pechod a satan, ac i'n harwain ni yn ffordd y bywyd a iechydwrïaeth, hyd ne's delom i ben ein gyrfa, i fyw dan lywodraeth Crist: nid yw ddim llai nac oedd cymmorth Israel i'w dwyn hwynt o tan gaethiwed Pharao, a'i tywys hwynt i wlad yr addewid.

Nid oedd cymmorth Israel ond dau henafgwyr, y ieuangaf o honynt oddi amgylch pedwar ugain oed, heb un araf ond gwialen yn llaw un o honynt; etto trwy'r moddion bychan hyn, *Duw yn bod gyda hwynt*, hwy a ddygasant oddi tan allu a chaethiwed Pharao chwe' chan mil o wyr, heb law gwragedd a phlant; a chan mai dwyfol ysprydoliaeth yw gras, y mae yn gymmorth digonol i ddwyn chwe' chan mil o fyrddiynau, oddi tan gaethiwed pechod a gallu satan, pe b'ai dynion yn ymddiried iddo, a rhoi eu hunain i synu i gael eu harwain ganddo.

Mae mewnol geryddon os cadwir attynt yn cenhedlu ofn mewn dynion, fel y mae ysgydwad y wialen mewn plant; ac megis mai ofn yr Arglwydd

glwydd yw dechreuad doethineb, felly y maē yn ddechreuad diwygiad yn ein bywydau.

Os y'm ceryddir ynof fy hun am wneuthur celwydd, a chennyf barch i'r hwn a'm ceryddo, mi a ofnaf wneuthur un arall; neu os caf ynof geryddon am dorri addewidion, neu am wneud rhyw beth arall sydd feius, a chennyf bris am y ceryddon hyn, mi ofnaf wneuthur y fath beth drachefn, rhag i'r ceryddon nefaf fod yn chwerwach; ac fel y parhao yr ofn sanctaidd hwn yn-om, ddeuwn i wadu annuwioldeb, a thrwy hynny ni a ddysgwn gyhawnder: ond y rhai hynny ac sydd ynddynt geryddon am bechod, ac heb ddal fulw arnynt, ydynt gyffelyb i blant a ddygant eu llyfrau cyn wrth eu hyfllysau, ac ni ddygant ddim ynddynt, nid ydynt 'sgolheigion yn ysgol gras.

Ni ddarllenafom, mai ceryddon addysg ydynt y ffordd i fywyd, a llawer o ddynion da a ellir eu cael y dydd hwn, a gyfaddefant, na's daethant erioed i fuchedd cyfiawnder, oni buasai iddynt gael yn eu calonnau eu hunain geryddon addysg, trwy ba rai y daethant i wadu anghyfiawnder. Canys lie derbynir mewn cariad, geryddon am bechod, ni adawyff yr Arglwydd y fath eneidiau, ond mae yn eu canlyn hwynt, ac pa fwyaf o ddrygioni yr ydym yn ei orchfygu, mwyaf yng ngoleuni yr Arglwydd a ganfyddwn, a mwy o allu oddi wrth Dduw a dderbyniwn i'w gorchfygu hwynt.

Os ni wneiff un plâ Pharao yn foddlon i ollwng Israel ymaith, efe a gaiff arall ac arall, hyd oni byddo yn foddlon; ac os na wna un ceryddon yn foddlon i ymadael â phechod anwyl, ni a gawn un arall; ie ofn a dychryn.

Fe adnabu Paul ddychryn cyn dysod i gael hddwch. gydâ Duw, a thangneddef yn ei gyd-

wybo

Hol.
lir alw

wybod ei hun, efe a adnabu farn cyn dyfod i gael goruchafiaeth; nid oes gan ddim allu i dorri cadwynnau caethiwed, a'n gosod yn rhydd oddi wrth ddeddf pechod a marwolaeth, ond deddf Yspryd y bywyd yn ein calonnau ein hunain.

Ni ddarostyngwyd holl elynion Israel mor gynted ac y daethant allan o'r Aipht, ond pan ddaethant i'r wlad addawedig; nid yw corph pechod ychwaith wedi ei wanhau mor gynted ac y trothom oddi wrth annuwioldeb, ond pan y delom i fywyd o gyfiawnder, i gael gras o flaen ein hwynebau, megis yr oedd Josua o flaen eu hwynebau hwynt: canys ni all pechod sefyll yn wyneb cyfiawnder, mwy nac y gallai'r Canaaneaid sefyll o flaen wyneb Josua.

Ac os oes un pechod arglwyddiaethol wedi cael y llywodraeth arnom, ni ddiwedaf fel y dywedodd un gynt, nac ymladdwch â mawr na bychan, ond â Brenhin Israel: eithr yn hytrach, pan gyfododd cynhyrfiadau nerthol, sefwch yn llonydd, a'r Arglwydd a ymladd drofom ni; canys fel y delo ein calonnau i gael eu mheddiannu gan ras, os law y gelyn i mewn fel afon, yspryd yr Arglwydd yn ein calonnau, gyfyd faner yn ei erbyn.

Nid yw gwrthddadl yr Arglwydd fel y mae elynion yn ofer feddwl, yn erbyn pechadur, ond yn erbyn awdwr pechod; y mae ei ymddangosiadau ef i gyd mewn cariad i achub y pechadur, i trwy ei farnedigaethau i wanhau grym pechod: canys y mae dyn unwaith wedi ei ryddhau oddi wrth bechod, mor foddlon i arwain bywyd cyfiawn, ac eill un dyn annuwiol fod i arwain bywyd drygionus, a chanddo fwy o lawenydd, er na all y byd ei ganfod.

Hol. 7. Pa beth yn wirioneddol ac yn addas a allir alw yn fywyd fobr, cyfiawn a duwiol?

Atteb.

Atteb. Bywyd fobr, a ddichon llawer mewn rhyw fefur adnabod, ond bywyd cyfiawn a duwiol, fydd yn anfynych yn cael ei ystyried.

Defosiwn yr hwn fydd yn cynnwys mewn gwrando pregethau, darllain llyfrau da, cyflawni dyledswyddau teuluaidd, &c. a gyfrifwyd dros amryw oesoedd yn dduwioldeb, a'r ymarferwyr o'r unrhyw, yn bobl gyfiawn.

Nid yw y pethau hyn i'w anghanmol, lle maent yn cael eu cyflawni mewn purdeb; ond nid yw y rhai'n yn wir nôd o gyfiawnder a duwioldeb.

Gallafid cael hyn a llawer ychwaneg ym mhllith yr Ysgrifenyddion a'r Phariseaid, etto yr Iesu a ddywedodd wrth ei ddysgyblion; oddi eithr i'ch cyfiawnder ragori ar gyfiawnder y Sgrifenyddion a'r Phariseaid, nad allent mewn un modd fyned i mewn i deyrnas Dduw.

A phwy fydd yna yn ein mysg ni, a elwir yn Grift'nogion, nad ydynt un dydd mewn ffaith mewn arferiad o ryw beth a elwir dduwioldeb, er na ddysgafant wadu annuwioldeb; a'r cyfryw na ddysgafant wadu annuwioldeb, ydynt ym mhell oddi wrth y cyfryw fuchedd gyfiawn, a duwiol, fel y mae gras ein Harglwydd Iesu Grift yn dysgu i'w holl ganlynwyr.

Yr unig ffordd i adnabod pa beth fydd gyfiawn a duwiol, yw ystyried pa beth fydd anghyfiawn ac annuwiol, canys y mae'r un yn wrthwyneb i'r llall, megis y mae goleuni i'r tywyllwch; a'r rhai hyn sy'n canlyn, fe gyfaddef y rhan fwyaf i fod yn anghyfiawn ac annuwiol, sef, meddwod, putteindra, lladrad, cenfigen, malis, tywalltiad gwaed, tyngu, rhegu, dywedyd celwydd, trais, twyll, dyblyg ymddygiad, cario chwedlau, a fibrwdiad, yr hyn yw hâd cynnen

yr holl bethau hyn ydynt anghyfiawn, a balch-
der uwch llawer o ddrygau, yn fwyaf annu-
wiol.

Y ffrwythau hyn nid ydynt yn deilliaw oddi
wrth Yspryd Duw, ond oddi wrth yspryd y byd
hwn; nid hiliogaethau o fywyd, ond ffrydiau yn
tarddu allan o ffynnon lygredig; nid yw y rhai'n
yn dyfod oddi wrth addysgiadau gras yn ein ca-
llonnau, ond oddi wrth gynhyrliadau drwg ac sy'n
cyfodi yn ein meddyliau; y rhai'n sy'n gwneud
dynion yn bechaduriaid ger bron yr Arglwydd; a
thra parhaom mewn arferiad o un o honynt, ni's
byddwn yn gyfiawn yn ei olwg ef: y rhai a ddyg-
asant allan ffrwythau o'r fath yma, a dystiolaeth-
wyd yn eu herbyn ym mhob oes o'r byd, eu bod
yn fucheddwy'r anghyfiawn ac annuwiol. Y
rhai'n ydynt afiechyd enaid, a rhoddwyd myr-
ddiynau o arian i physygywyr i'w hiachau, ond
wele ni adferwyd iechyd ganddynt: Chwynn yw
y rhai'n a chyfflogwyd miloedd i'w dadwreiddio,
ond hyd heddyw ni wnaethant erddi glân, ac
ni wnaent trwy yr holl gelfyddyd fydd ganddynt,
any Crïst yw meddyg eneidiau, nid eill neb
ond efe yn unig dynnu ymaith bechodau 'r
hell yd.

Pwy bynnag a feddylïo gyrraedd buchedd gyf-
iawn a duwiol, ond trwy addysgiadau grâs yn
i galon ei hun, fydd yn twyllo ei enaid ei
iawn.

Fe all dynion ysgythrhu neu attal tyfiant am-
eb i'w ganghennau o drygioni ac fydd yn ym-
gangoedd oddi allan, ond nid allant gymmeryd
y maith yr achos yr hwn fydd oddi fewn; ac
ddw'r oni fymmudu'r achos, nid eill fod llwyr
tychâd.

Fel mae gan ras ffynhonnell, felly mae gan
drygioni wraidd, a'r fwyall fydd yn taro at y
gwreidd-

Swreiddyn hwn fydd yn llaw Crist; a pha beth yw'r fwyall ond deddf Ysryd y bywyd, deddf o gyfiawnder yn ein rhannau oddi fewn? hyn a weithiodd lwyr iachad, yn Paul, hyn a'i gwnaeth ef yn ddyn rhydd, yn ddyn da, ac yn bregethwr; a'r hyn a iachodd Paul ac a'i gosododd yn rhydd oddi wrth allu pechod, fydd â digonolrwydd ynddo i ofod holl ddynol-ryw yn rhydd oddi wrtho.

Rhodiwch yn yr Ysryd, ebe Paul, ac na chyflawnwch drachwantau'r cnawd; dyna'r-unig feddygyiniaeth, dyna iachusol eli'r enaid; a pha beth yw rhodio yn yr Ysryd, ond dilyn arweiniadau gras yn ein calonau? canys y mae gras fel y delo i gael y rheolaeth arnom, yn dwyn i lawr bob meddyliau uchel, yn darostwng balchder, yn cau allan gybydd-dod, yn rhoi dim lle i ddigofaint yn dyfod â ni yn araf a llonydd yn ein yspryd oedd, ym mha gyflwr gallwn ymddwyn a dioddef. Ni oddef gras i ni wneud un peth anghyfiaw, ni chaniatta i ni ddweud un gair drwg llawer llai meddwy, putteina, lladratta, neu unrhyw ffaidd ddrygioni, canys yspryd addawedig o'r gwirionedd fydd yn arwain i bob gwirionedd yn arwain allan o bob camsyniad, ac felly y dwyn iechydwriaeth yn wir.

Nid eill un dyn arwain bywyd cyfiawn, bydd oni ddelo iawn yspryd i gael yr holl feddiant o galon; am mai o drysor da y galon y mae pob buchedd dda yn tarddu; canys dyna'r arweinydd, a chan fod yr arweinydd yma o natr ddwyfol, y mae yn ein gwneud ni i fod o feddyiau nefolaidd.

Nid oes dim yn rhagori ar gyfiawnder y 'sgrienyddion a'r Phariseaid, ond y cyfiawnder fydd yn deilliaw oddi wrth iawn Ysryd yn ein calonau ein hunain; canys nid ein cyfiawnder o'n hunain yw hwnnw, ond cyfiawnder Crist.

Me

Megis y mae llofrud ~~h~~eth, godineb, lladrad, y rhai ydynt y gwaethaf o ddrygau, yn deilliaw o'r galon tra b'o gan yspryd drwg y byd hwn feddiant o honi; felly mae ewyllys da pob dyn, yr hwn yw y pennaf o rinweddau yn tarddu o'r galon pan delo Yspryd da Duw i wneud ei gyfannedd yno; ond ni adnabyddir y cyfanneddiad yma hyd oni wadir yspryd y byd hwn, a thrwy wadu annuwioldeb a thrachwantau'r byd a thrwy hynny glanhau'r galon y pryd hynny ac nid cyn hynny y deawn i adnabod yr *Arglwydd ein cyfiawnder*.

Yr hwn a ddadchwelwyd i'r cyfryw gynhedd-fau, ac i fod ag ewyllys da tu ag at bawb, ydyw o'r holl ddynion y duwiolaf; canys fel y mae Duw yn ei anherfynol gariad at ddynol-ryw, yn peri i'r haul lewyrchu ar y drwg a'r da, a'i wlaw wlawio ar y cyfiawn ac ar yr anghyfiawn; felly yr hwn sydd ag ewyllys da i bawb, ni wna gam â neb, ni orthrymma neb, ni threisia neb, ni dweud drwg am neb, ond bod yn ewyllysgar i wafanaethu pob dyn mewn cariad a ffyddlondeb; a hwn yw gwir nôd o ddyn sobr, cyfiawn, a Duw-ddebyg ddyn; y cyfryw a ddychwelwyd yn wir, ac ydynt wedi dyfod fel plentyn a ddiddyfnywyd, a chweddi myned i mewn i'r deyrnas sydd gynhwysedig o gyfiawnder, heddwch, a llawenydd yn yr Yspryd Glan.

A chan fod y diwygiad hwn yn unig ac yn hollol trwy ras ein Harglwydd Iesu Grift, rhoddwch gennad i mi ddywedyd gyda'r prophwyd, *Ho, pob un sydd â syched arno, deuwch i'r dyfrdd ac yfuch*; pob un ac sydd â hiraeth yn ei enaid am gyfiawnder, troent i mewn at ras Duw yn eu calonau eu hunain. Y dwfr y mae'r prophwyd yng wawdd pob enaid sychedig iddo, nid yw dim arall na'r hyn y mae Crist yn rhoddi, yr hwn

hwn pwy bennaf a yfo o honno, nid yw yn fych-
edu mwyach, eithr mae ganddo (fel y geill llaw-
er heddyw dyftiolaethu) ffynnon ynddo ei hun,
nid yn unig yn tarddu, ond yn llifeirio i fynu
fywyd tragywyddol.

Y mae gras Duw yn rhodd rydd, heb arian
ac heb werth; nid ydys yn gofyn dim ar ran
dyn, ond gwranddo arno, a chymmeryd cyngor
ganddo; *Gwrandwch*, ebe'r prophwyd, *a'ch hen-
eidiau a fydd byw.*

Adda trwy wrando ar gynhyrifiadau drwg, a fu
farw i gyfiawnder, ac felly mae'r holl bobl an-
nuwiol; ond y mae'r hwn ac fydd yn gwranddo
ar lais gras yn byw i gyfiawnder, ac oddi wrth
llifeiriant y ffynnon fydd ganddo ynddo ei hun, y
mae yn arwain bywyd sofr, cyfiawn, a duwiol
yn y byd presennol hwn.

Nid yw clywed a darllain ar y gofau, ond i'n
dysgu i'r hyn a ddylem ei wneuthur, leithrduw-
oldeb yw gwneuthur yr hyn y mae gras yn ei
ddysgu; a'r holl weithrediadau yn ydynt un-
iawn a da.

Hol. 8. Oni ysgrifenyd yr ysgrythurau ei
addysg i ni, ac onid ydynt hwy yn rheol ddigon-
ol o gyfiawnder.

Atteb. Y mae'r ysgrythurau yn rheol; ond
pwy a ddichon fodio wrth y rheol honno, oddi
eithr ei ysprydoliaethu ef ag Yspird daionus
Duw.

Nid oedd gan dŷ Jacob ond yn unig, y deg
gorchymyn wedi ei hyfgrifenu ar lechau o gerrig;
eithr hedyd anryw ordinhadau a barnedigatha-
eraill, wedi dyfod oddi wrth farwr cyfiawnder
wedi eu hyfgrifenu yn eu llyfrau, ac nid yn un-
ig yn cael eu darllain, ond hedyd eu heiponio
iddynt

iddynt bob dydd Sabbath, fel y rhodient mewn llwybrau cyfiawn; ac er bod ganddynt eiriau Duw yn eu llyfrau, nid oedd gan lawer o hon- ynt ofn Duw yn eu calonau, ac felly tybiafant fod ganddynt fawr zel dros allanol addoliad a ffurf o ddifosiwn, etto yr oeddynt hwy yn an- nuwio! yn eu bywyd a'u hymarweddiad.

A pha beth a ddywedaf am danom ni a elwir yn Grift'nogion? y mae gennym ni eiriau Duw, a geiriau Crist, geiriau'r prophwydi, a geiriau'r Apostolion yn ein llyfrau, mae gennym reolau helaeth o gyfiawnder, ond a ydym ni yn hwyl- io ein camau wrth ein rheol? neu a allwn ni?

Rheol y Cristion o gyfiawnder yw cyfarwydd- iadau Crist; gadewch i ni sydd yn dywedyd mai yr ysgrythur yw ein rheol, holi ein gallu i rodio wrth ein rheol: a ydym ni yn oleuadau i'r byd? a ydyw ein gweithredoedd da yn gogoneddu Duw, neu yn cywilyddio ein proffes grift'nogol? a yd- ym ni mor bell oddi wrth odinebu, fel nad oes gennym gymmaint a meddwl trachwantus? a ydym yn cael ein harwain mor belled gan y gwir- ionedd, fel y mae pob gair a ddeto allan o'n gen- euau mewn ffordd o addewid yn sicr ac yn ddi- ysgog? a allwn ni ymgadw rhag taro pan ein tarewir? a allwn ni roddi ein mantell i'r hwn a ymgyfreithio a ni, ac a gymmero ymaith ein pais trwy gamwedd? a allwn ni garu ein gelyn- ion? a allwn ni fendithio y rhai a'n melltithiant? a allwn ni wneud yn dda i'r rhai a'n casant? a allwn ni weddio dros y rhai a wnel niweid i ni? a allwn ni ymddiried ar raglunlaeth Duw, heb ofalu pa beth a fwyttawn, neu pa beth a yf- wn? A allwn ni wneud i bawb ym mha beth- au bynnag, fel yr ewyllysiem iddynt hwy wneud i ninnau? Dyma lau Crist; a allwn ni ogwyddo ein calonau a'n meddyliau dan? dyma faich Crist, a allwn ni ei ddwyn? eise a

D

ddywedodd

ddywedodd, fod ei iau yn esmwyth a'i faich yn ysgafn; ond os yw'r pethau hyn yn rhy galed, ac yn ormod o faich i ni, yr achos yw, am nad yw ei ras, a'i Yspryd ef gennym; mae gennym enw crist'nogol, ond nid ydym yn natur grist'nogol; mae gennym reol, ond nid oes gennym allu i rodio wrth y rheol; ac yna pafdaioni y mae ein rheol yn wneud i ni?

Os byth yr ydym yn meddwl rhodio'n ol rheol yr ysgrythur, os ydym byth yn amcanu cadw gorchymyn yr Arglwydd, ac os ewyllyfiwn arwain bywyd cyfiawn a duwiol yn y byd presennol hwn, rhaid i ni droi i mewn at ras Duw yn ein calonnau ein hunain, canys hwn fydd yn rhoi i ni allu i gadw at ein rheol.

O ddiffyg gras nis gallai had Abraham gadw gorchymynion Moses; o ddiffyg gras nid yw crist'nogion yn cadw gorchymynion Crist; nid yw efe yn gosod un baich arall arnom heblaw a ddygodd ef ei hun, y cyflawnder o ras ac oedd yn cyfaneddu ynddo ef, oedd yn gwneud y pethau hyn yn ysgafn iddo; ac fel y cynhyddom mewn gras, nes y delom i gael ein llenwi ag ef, hwy fyddant esmwyth i ninnau; y mae gras yn marweiddio pechod, a lle mae pechod wedi ei farweiddio, nid oes dim hawfach nag arwein bywyd cyfiawn.

Gwrthddadl. Ond dichon rhai ddweud, nid yw ein hymddiried ni am fywyd ac iechydwrïaeth, ar weithredoedd cyflawnder, ond ar ffydd; yr ydym yn credu, ac am hynny yn gobeithio bod yn gadwedig.

Atteb. Mi a wn mae dyna ymddiried y rhan fwyaf o ddynion, a ffydd ddigon yr ydym ni'n meddwl fod gennym ni oll; eithr am ffydd ydyw
ac

ac fydd yn puro'r galon, ac yn gwneud ein cyrph yn demlau addas i'r Ysryd Glan?

Fe ddododd Paul y Corinthiaid ar hunain-ymholiad, ar dreial a phrawf o'u ffydd; ac ni fyddai yn anghymmwys pe b'ai pawb ac fydd yn cyfrif eu hunain yn gredinwyr, yn profi eu ffydd wrth yr un maen prawf; oni wyddoch chi, ebe Paul, fod Crist ynoch, oddi eithr eich bod yn anghymeradwy.

A oedd Crist yn y Corinthiaid, ac onid yw ym mhawb dynion a drotho oddi wrth annuwioldeb, ac yn dyfod i gael eu calonnau wedi eu puro?

Pa fodd y gallwn ni adnabod yr unig wir Dduw, oni chawn weled ei bresennoldeb ef? pa fodd yr adnabyddwn ein Hiachawdwr, os nid yw ynom, i'n gwaredu oddi wrth ein gelynion ysprydol, megis yr oedd Josua yng wersyll Israhel, i'w gwared oddi wrth eu gelynion allanol; a hyn yw bywyd tragywyddol, nid yn unig i glywed am Dduw a lachawdwr, ond ei adnabod ef, teimlo gallu Duw, a bod yn dystion o lachadwriaeth Crist; y rhai'n ydynt gredinwyr, canys eu llygaid a welfant yr hyn y maent yn ei gredu.

Y mae ffydd a gweithredoedd cyfiawnder yn cyd fyned, yr hwn fydd âg un, fydd a'r ddau ganddo, gras yw'r ffynnon o ba le mae'r ddau yn tarddu, nid oes gan yr annychweledig, a'r annuwiol a'r diras un o'r ddau.

Hol. 9. Os yw mewnol ac ysprydol ras yn deigonol i ddysgu i ni ein dyletswydd tu ag at Dduw a dynion, ac o'n sefydlu mewn cyfiawnder; o ba achos y bu gweinidogaeth allanol, i baddiben y rhoddwyd apostolion, prophwydi, efangylwr, bugeiliaid, a dysgawdwyr i'r eglwys.

Atteb.

Atteb. Paul, fel y dywedodd wrth y brenhin Agrippa, a wnawd yn weinidog ac yn dyft; yr oedd efe yn dyft o nerthol weithrediad gras yn ei enaid ei hun, ac felly gallai ddywedyd wrth eraill beth a allai wneud droftynt.

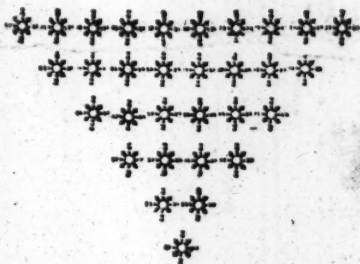
Yn y cyflwr o lygredigaeth y mae pob dyn yn ddieithriaid i ras, nid ydynt yn adnabod yr Arglwydd; a gwaith y weinidogaeth i'w agor deall-dwriaeth y cyfryw oll, a'u troi hwynt at yr athraw nefol hwn, gan nad oes dim arall a ddichon ein nerthu ni i arwain bywyd sofr, cyfiawn a duwiol yn y byd presennol hwn.

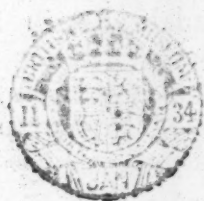
Megis yr ordeiniwyd rhai i blannu, felly rhoddwyd eraill i ddwfrhau, fel na byddai i un planhigyn ieuangc wiwo, cyn ei wreiddio a sefydlu.

Yr ydym yn gweled i rai, yn y prif amseroedd lithro oddi wrth yr hyn a gyrhaeddasant, am na chadwasant gyd â'u harweinydd; ac ar y cyfryw yr oedd Paul yn gorfod ymdrechu i'w hesgor hwynt drachefn: canys fel nad yw phlanhigion, yn daearu mor gynted ac y plennir, felly nid yw dynion yn cael eu sefydlu mewn cyfiawnder, mor gynted ac y troi'r hwynt oddi wrth anghyfiawnder; a'r cyfryw ac oedd yn gryf oedd i wilio dros y gweiniaid, a rhoddi iddynt gymmorth eu llaw yn eu taith, hyd oni ddaethant oll yn undeb yr yspryd i fod yn dynion perffaith; ac yna nid oes achos mwyach am gymmorth dyn; ac yr ydym eu gyd yn ddynion perffaith, pan ddelo iawn yspryd i gael yr holl lywodraeth ynom.

Ond pwy fydd gymmwys i blannu ac i ddwfrhau? nid un dyn annuwiol, canys nid yw Yspryd yr Iesu gan y cyfryw, nid yw'r cyfryw yn gwylbod ffordd iechydwrriaeth Duw eu hunain, ac felly ni's gallant gyfarwyddo eraill atti, na rhoddi cymmorth llaw iddynt; ond y cyfryw fydd, fel
yr

yr oedd Paul, ar ol ei droedigaeth, nid yn unig
 yn weinidog, ond yn dyft hefyd o'r hyn yr oedd
 efe yn dystiolaethau; neu'r rhai a deithiasant yn
 ffordd iachawdwriaeth Duw eu hunain, ac wedi
 dyfod trwy addysgiadau gras i'r fath allu a per-
 ffeithrwydd, ac i allu gwadu annuwioldeb a
 chwantau bydol, ac i fyw yn sobr, yn gyfiawn,
 ac yn dduwiol yn y byd presennol hwn.

Y
me
nu,
y n
iaw
ddy
cae
a th
hun
law
E
ryw

Profiad o Grist'nogrwydd

O D D I W R T H

Fywyd ac Anian C R I S T,

A G W I R G R I S T ' N O G I O N :

G Y D A

Disgrifiad o wir Dduwioldeb,

A'r ffordd y mae i ni ffurfio ein bywydau i'r unrhyw.

Y Mae llawer o broffeswyr Crist'nogrwydd ein hoes bresennol yn barnu, mai mewn gwrando, darllain, gweddio, molianu, &c. y mae duwioldeb yn gynnwysedig, y rhai ydynt oll yn y marferiadau da, os iawn gyflawnir hwynt, ac a ellir eu galw yn ddyledswyddau crist'nogol, am eu bod yn cael eu gofyn oddiwrth holl wir Grist'nogion, a thrwy Yspryd da Duw yn eu calonnau eu hunain yn fynych eu hannog i fynu i cyflawni hwynt.

Etto, nid yw cyflawniad o'r rhai'n a'r cyfryw bethau yn unig, ddim sicr brawf o dduw:

dduwioldeb; nid ellir adnabod Crist'nog-
rwydd wrthynt, canys fel yr oedd rhagorach
cyfiawnder nag a gafwyd yn y Pharafeaid
gwresog, felly y mae ragorach duwioldeb
nag fydd yn ymddangos yn y rhan fwyaf o
broffeswyr Crist'nogrwydd.

Canys darllain, gwrando, gweddio, mol-
iannu, gyd ag ymarferiadau eraill o'r natur
hynny a ellir eu canlyn; yr annu-ziol, yn
gyftal a'r duwiol, y ffurfiol yn gyftal a'r
gwirioneddol, a ellir gael mewn ym-
arferiad o'r fath bethau; ond gwir dduw-
ioldeb nid ellir ddynwaredu, o herwydd mai
effeithiau naturiol o reol a llywodraeth yr
iawn Yspryd ydyw, ac a ellir ei wir alw
yn ddeilliadau o fywyd, yr hyn nid eill neb
ddwyn allan, ond y cyfryw ac ydynt yn
Grist'nogion yn wir.

Gwir dduwioldeb fydd oruwch-naturiol,
ac felly allan o gyrraedd hiliogaeth Adda,
y cyfryw tra parhaont yn y cwmp, y maent
yn weision i bechod; rhaid ein hadferu i
dduwiol anian cyn y gallwn ddwyn allan
ymarweddiad duwiol: nid ellir ddisgwyl am
rawnwin oddi ar ddain, na ffigys ar ysgall;
rhaid gwneud y pren yn dda cyn dichon y
ffrwyth fod yn dda, bywyd cyfiawn fydd
naturiol effeithiau o iawn yspryd, nid eill ein
goleuni lewyrchu ger bron dynion, hyd nes
cassom ein goleuo â goleuni Crist; heb wir
ddychweliad, nid eill fod dim gwir ymar-
weddiad; canys pob dyn yn natur Adda
fyrthied-

fyrthiedig, fydd yn anhebyg i Dduw, hyd oni chyfodir ni gan Grift yr ail Adda, ni's gallwn fyw yn debyg i Dduw.

Gall pob gwir Grift'nogion ac fydd ganddynt Yspryd Crist, ganfod bywyd a natur Crist, ynddynt eu hunain; ac eraill a allant gael rhyw ddeall o hono trwy ddarllain ac addas ystyried fulwedd y bummed, chweched, a'r seithfed bennod o Mathew, lle dywedir, i'r Iesu wrth weled y dyrfa, fyned i fynu i'r mynydd, a chwedid iddo eistedd, ei ddisgyblion a ddaethant atto, ac efe a agorodd ei enau ac a'u dysgodd hwynt, a'r hyn a ddisgodd efe i'w ddisgyblion y pryd hwnnw, mae efe yn dysgu holl wir Grift'nogion yn awr; canys er iddo ef efgyn, yr Yspryd Glan yr hwn oedd yn prefwyllo ynddo ef a ddisgynnodd, ac a wnaeth y pryd hwnnw, mae etto, ac hyd ddiwedd y byd artrefu gydâ holl brynedigion yr Arglwydd, yn Ddisgawdwr iddynt; a chynifer ac fydd yn rhodio yn ol yr Yspryd hwn, maent yn cael eu dysgu gan Grift, ac yn rhodio yn ei arwyddion ef: canys fel nad all un winwydden dwyn un math o rawnwin, a'r canghenau fath arall, felly mae pob aelod i Grift yn ateb i fywyd Crist yn eu hymarweddiadau, y maent yn naturiol yn oftyngedig, isel, llariaidd, trugarog, amyneddgar, heddychol, cyfiawn, union, cywir a ffyddlon: adnabyddir Cristion wrth ei eiriau, neu ei ddofosiwn, ond wrth ei weithredoedd, ei natur, ei fywyd, a'i ymarweddiad.

Ni chaf sefyll ar bob peth a gynhwysir yn y pennodau rhagddywededig, eithr yn benaf ar bump o annogaethau neu orchymynion ein Harglwydd; y lleiaf o ba rai, am wir brawf o Grift'nogrwydd, fydd yn fwy i'w ystyried na'r gorchymyn hwnnw, yn *Luc. 22. 19.* Gwnewch hyn er coffa am danaf; gan y dichon y balch yn gyftal a'r gofgyngedig, y creulon yn gyftal a'r trugarog, y twyllwr yn gyftal a'r cyflawn, yr annuwiol yn gyftal a'r duwiol gyddfurfio a'r un, ond nid allant gyddfurfio a'r llall.

Yn mywyd a natur Crist, y mae cael gwirbrawf o Grift'nogrwydd; os Yspryd Crist fydd yn cael y rheolaeth ynom, y ffrwythau canlynol a ddygir allan gennym.

Yn gyntaf, Yn ein holl ymadroddiad, ein *ie* fydd yn *ie*, a'n *nage* yn *nage*, y gair a el allan o'n gwefusau a fydd yn sicr.

Nid oes angenrheidrwydd yn yr hwn fydd wir Griftion, nac achos i eraill ei gymmell i rwymo ei enaid gyd â llŵ i gyflawni ei air, canys y mae cyfraith Yspryd y bywyd yn ein calonau yn ein cymmell i'w wneud felly.

Y mae Crist'nogion yn eu cydymddiddanion yn pwyso eu geiriau, cyn eu traethu, â'u gallu i'w cyflawni, gan wybod nas gellir torri addewid heb droseddu cyflawn gyfraith Duw yn eu calonau eu hunain, pa pryd bynnag mae y cyfryw drais yn cael ei wneud

wneud, mae dychryn yn canlyn; ac y mae hyn yn gwneud i bobl dda, ac fydd yn byw dan lywodraeth Crist, ofni mwy dorri eu geiriau, naè eraill dorri rhwymau cyfraith; a'r ofn sanctaidd yma fydd yn gwneud ein *ie* fod yn *ie*, a'n *nage* yn *nage*; hyn fydd yn ein gwneud yn ofalus yn ein haddewidion, ac yn bryderus yn ein cyflawniadau; y cynghoriad a ellir ddarllain yn yr 'sgrythur, ond y rhwymyn pennaf rhaid iddynt adnabod ef yn eu calonau eu hunain: y mae gan bawb y rheol hon ac fydd a'r 'sgrythur ganddynt; eithr onid oes gennym egwyddor o fywyd ynom ein hunain, ni's gallwn rodio wrth y rheol yma; a rhaid i ni nid yn unig gael y fath egwyddor, ond rhaid i ni hefyd wellhau trwy feunyddiol ymarferiad o hono, cyn y delo i fod ein bywyd, ein canolbwynt a'n nhatur; hyd hynny gallwn ddywedyd y pethau hyn a ddylem wneuthur; ond nid allwn ddywedyd y pethau hyn yr y'm yn eu gwneuthur; ac felly tyftiolaethu yn ein herbyn ein hunain, er fod gennym yr ysgrythurau, nad ydym yn rhodio yn ol yr ysgrythurau; er fod gennym eiriau Crist, nid ydym ym mywyd a natur Crist: nid yw *ie* yn *ie*, na'n *nage* yn *nage*, yn ein cydymddiddanion; nid yw ein geiriau a'n haddewidion yn ddiysgog ac yn fier,

Tyngu yn ymddiddanion Crist'nogion fydd ddiangenrheidiol, canys lle mae gwirionedd yn rheoli yn y galon, nid all twyll

fod yn y gwefusau ; profwch Broffeswr Crist'nogrwydd wrth y rheol hon, mesurwch ef wrth y llinyn hwn, pwyfych ef yn y dafol hon, os ydyw ei *ie* yn *ie*, a'i *nage* yn *nage*, yn ei holl ymddiddanion : os ydyw yn wr ar ei air bob amfer : os ydyw ei gyflawniadau yn un â'i addewidion, y mae yn aros yn athrawiaeth Crist ; a hyn fydd eglur ddangosiad ei fod ef yn Gristion yn wir. Ond os ydyw y cyflawniadau hyn yn ddifffgiol, er bod gennym enw Criston, nid ydym mewn natur Cristion ; canys fel y dywedais o'r blaen, pa ffrwythau a ddygo'r winwydden, rhaid i'r canghenau hefyd, os arhosant yn y winwydden, ddwyn yr unrhyw.

Yr ail gyngor, neu orchymyn ein Harglwydd, oedd hyn, *Na wrthwynebwch ddrwg* ; ac hyn oedd, nid yn unig ei athrawiaeth, ond ei fywyd a'i natur ef, fel y gallwn ddarllain yn helaeth yn yr Ysgrythur ; er iddo gyfarfod â dirmygau, enllibau, cernodiadau, a thriniaeth greulon, nid ydym yn darllain ei gynhyrfu ef trwyddynt-unwaith, chwaethach iddo ef eu gwrthwynebu, ond rhoddodd ei wyneb i'r trawr, a'i gern i'r rhai a dynasant ei wallt ; a phan arweinwyd ef megis Dafad i'r lladdfa, yr oedd fel Oen mûd o flaen y cneifiwr, nid agorodd ei enau, gymmaint ac i ddweud, Pa beth a wnaethum ? neu, Pa ham y mae fel hyn ?

Yn

Yn awr ffrwythau yr Yspryd yn y pen a'r aelodau, capten a chanlynwyr, Crist a Christ-nogion fydd un mewn natur; canys megis yr oedd Crist yn oftyngedig, isel, llariaidd, amyneddgar, a heddychol, dan ei holl ddi-oddefiadau, felly y mae Crist'nogion, os Crist'nogion mewn gwirionedd; nid ydynt yn talu drwg am ddrwg, nid ydynt yn ceisio llygad am lygad, na dant am ddant, dialedd o bob math fydd ym mhell oddi wrth-ynt; ond megis amynedd a hir-ymaros oedd bywyd a natur Crist, felly hyn yw bywyd a natur pob Cristion, fel y maent yn cynhyddu mewn gras, a dyfod mewn llawnder o gyflawnder Crist.

Ac wrth hyn hefyd y gall Proffeswyr Crist'nogrwydd brofi eu hunain, pa un a'u bod yn Grist'nogion yn wir; canys y weithred fydd yn dangos pob peth, o blegyd fe ddichon dynion drwg fod â geiriau da: gallir canlyn ffurfiau, ond nid ellir dynwaredu yr amynedd, llarieidd-dra, a'r hirymaros a drigodd yng Nghrist, ac fydd hefyd i'w gael yn yr holl wir Grist'nogion. Os caiff unrhyw bechod y pen arnom, proffeswn ni beth a fynnw, ffrwyth y pechod hwnnw a ddygir allan gennym; ni a fyddwn yn falch, ni a fyddwn yn gybyddlyd, ni a fyddwn yn genfigennus: os eindirmygir, ni a ddirmygwn; os tarawir ni, ni a darawn; os ymgyfreithir â ni yn ddiachos, ninnau a ymgyfreithiwn â hwynt; a thra byddom felly, yr ydym yn natur

natur y byd, yr yspryd hwnnw fydd â'r llywodraeth arnom, ac nid Yspryd ifel, llariaidd ac Oenaidd yr Iesu.

Y trydydd cyngor, neu orchymyn Crist, oedd hyn, *Carwch eich gelynyon, bendithiwch y rhai a'ch melldithiant, gwnewch dda i'r rhai a'ch casant, gweddiwch dros y rhai a wnel ni-waid i chwi, ac a'ch erlidiant.*

Hyn oedd nid yn unig yr athrawiaeth, ond bywyd a natur Crist, ac fel y mae hyn yn fywyd a natur Crist, felly y mae yn fywyd a natur Crist'nogion a lefeiniwyd yn llwyr ag yspryd yr Iesu.

Nid all un dyn ag yspryd yr Iesu ganddo, ac yn byw dan ei lywodraeth ef, gasau person unrhyw ddyn, o blegyd mai gwaith dwylaw Duw ydym oll wrth greadigaeth; ac y mae yr holl wir Crist'nogion yn gwybod, nad yw gelyniaeth, calineb, rhegu, cynfigen ac erledigaeth, yn tarddu oddiwrth wyr a gwragedd, fel y maent greadigaeth yr Arglwydd, ond fel y maent gwedi colli ei ddelw ef, a thrwy hynny gael eu harllwys o'r da, a'u llenwi a phob drwg; o blegyd fel y mae yspryd drwg yn dyfod i gael y llywodraeth arnom, ffrwythau drwg a ddygir allan gennym.

Pe gallem ni ond gweled ein hunain, pe baem ni ond ystyried ein natur ein hunain, gyd â'r ffrwythau yr ydym yn ddwyn allan yn ein bywydau, gallem yn hawdd farnu drosom

drofom ein hunain ac eraill, pa un a ydym yn ddychwelwyr ai peidio ; pa un ai Yspryd Crist, ai yspryd y byd hwn fydd yn cael y llywodraeth ynom, ac arnom ; o herwydd y mae cwrs ein bywydau, yn enwedig yn amferau profedigaeth, yn ymddangos pwy fydd yn cael ei arwain gan Yspryd llariaidd yr Iesu, a phwy nid yw ; pwy fydd wedi ei lefeinio â lefain cyfiawnder, a phwy nid yw ; pwy fydd yn arwain bywyd sobr, union, a duwiol, a phwy nid yw ; canys nid ein geiriau, ond ein hymarweddiad fydd yn dangos pwy yspryd fydd â'r llywodraeth ynom, ac arnom.

O herwydd hyd trwy droedigaeth, y delo ein nhatur gael eu nhewid, ni's gallwn garu ein gelynion, am fod gennym gymmaint o elyniaeth yn eu herbyn hwy, ac fydd ganddynt hwy yn ein herbyn ni ; ni's gallwn eu bendithio ; ni's gallwn weddio drostynt ; ni fyddwn mor barod i wneuthur niwaid iddynt, ond ym mhell oddi wrth wneuthur yn dda iddynt.

Deuwch Broffeswyr Crist'nogrwydd, bwriwch o'r neilldu eich ffurfiau, y buoch yn hir yn ymryson yn eu cylch ; mesurwch eich hunain wrth y llinyn hwn, profwch eich hunain wrth y maen-prawf hwn ; a ydych chi wedi eich dadchwelyd i'r fath drefn o yspryd, ac i garu eich gelynion, bendithio y rhai a'ch melldithiant, gwneud da i'r rhai a'ch casant, gweddio dros y rhai a wnant niwaid

niwaid i chwi, ac a'cherlidiant? Dyma wir nòd o Grift'nogrwydd, hyn fydd yn cyhoeddi ni i fod yn Grift'nogion yn wir.

Ond os yw ein nhatur yn groes i'r pethau hyn, bydded ein proffes beth a fynno, nid ydym yn dwyn delw Duw, nid ydym yn blant i'n Tâd nefol, yr hwn fydd yn peri i'w haul godi ar y drwg a'r dâ, ac yn danfon gwlaw ar y cyfiawn a'r anghyfiawn; a phe baem ni ond gwedi ein gwir ddychwelyd, pe b'ai ein nhatur ni wedi eu nhewid trwyddi, ein bywydau yn fyddai gyfattebol, ni a fyddem yn Grift'nogion yn wir.

Y pedwarydd cangen o fywyd, natur, ac athrawiaeth Crist a eglûr yn y geiriau hyn, *Na ofakwch pa beth a fwyttewch, pa beth a yfocch, nac etto am eich cyrph, pa beth a wisgocch; eithr ceisiwch yn gyntaf deyrnas Duw, a'i gyfiawnder ef.*

A pha beth yw'r deyrnas hon a ddylai pob gwir Grift'nogion geisio yn gyntaf? Nid un peth allan o'n cyrraedd, mae'n rhaid mai'r deyrnas ydyw a gyffelybodd yr Iesu i ddarn o arian a gollasid; mae'n rhaid mai adnabyddiaeth o'r Yspryd hwnnw, a llywodraeth yr unrhyw, a ofododd y Duw mawr o'r dechreuad ynghalonnau dynion, i fod yn Gyfarwyddwr i ni yn llwybrau cyfiawnder; a pha Yspryd yn unig dros ryw amfer a breswylodd yn yr Adda cyntaf, ond llawer mwy helaethach a ddatguddiwyd yng

yng Nghrist yr ail Adda; ac felly a elwir
 yn yr Ysgrythur, Yspryd Grift; am ei fod
 bob amser yn preswyllo ynddo ef, ac oedd
 nid yn unig ei fywyd ef, ond y bywyd y mae
 efe yn roi i'r holl wir gredinwyr, yri bryn-
 iad oddi tan allu pechod a satan, ac mor
 angenrheidiol i'w geisio yn gyntaf; canys
 hyd nes delo Yspryd gostyngedig, isel, llar-
 iaidd ac Oenaidd i gael ei gyfodi ynom, ac
 yn dyfod i gael rheolaeth arnom, nid ydym
 yn adnabod yr Arglwydd, ac nid allwn
 ymddiried ar ei ragluniaeth; o blegid y
 mae rheolaeth a llywodraeth yr Yspryd hwn
 yn adferu pob aelod i gynheddfau rhagor-
 ol, a chynnifer ac fydd yn cael eu dysgu
 ganddo, ydynt yn dysgu oddiwrth yr un-
 rhyw ym mhob cyflwr i fod yn foddlon.

Hyn oedd bywyd a natur Crist; *er fod*
gan y llwynogod dyllau, ac adar yr awyr nyth-
oedd, ond gan Fab y Dyn nid oedd lle i roi ei
ben i lawr; etto yr oedd efe yn foddlon, nid
 oedd ei feddyliau ef yn rhedeg ar bethau
 oedd yn perthynu i'r corph; bwyd a diod
 iddo ef oedd gwneuthur ewyllys ei Dad,
 a gorphen y gwaith y danfonwyd ef i'w
 wneuthur: gwaith na wnaeth neb erioed o'i
 flaen ef, sef cyflawni pob cyfiawnder, trwy
 wneud yr hyn oedd union yn holl gwrs ei
 fywyd, yn batrwn i'w holl ganlynwyr.

A chynnifer ac a gawfant deyrnas Duw
 a'i gyfiawnder, ac a ddaethant i fyw dan
 reolaeth a llywodraeth iawn yspryd, ydynt
 â meddwl

â meddwl Crist, er eu bod yn byw yn y byd, nid yw eu mheddyliau yn rhedeg allan ar ol y byd; gwir grist'nogol ymarweddiad yw bod yn ddiwyd yn ein galwedigaethau, yn gymhedrol yn ein costau, ac yn foddlon i'n cyflyrau; pwy bynnag a ddygwyd i gyflwr o gymhedroldeb a gweddoldeb, nid ydynt yn gofalu ond ychydig pa beth a fwyttant, na pha beth a yfant, neu â pha beth y cant eu dilladu: y maent hwy yn hyfrydu mewn barn, uniondeb, gwirionedd a ffyddlondeb; a'u mheddyliau sydd yn ymarferu ynddynt, a chan orphwys ar ragluniaeth Duw, eu cywir ymgais a ddilynnir â bendith.

Ac yma y dichon Proffeswyr Crist'nogrywdd hefyd brofi eu hunain; dyma y gwir llinyn mesur, llwybr na ddichon neb fengid, ond y cyfryw ac y mae Yspryd yr Iesu ganddynt; y mae dynion annuwiol eu gyd yn ceisio y byd yn gyntaf, ac mi a allaf ddywedyd yn gyntaf ac yn ddiweddaf, Cyfoeth y byd, anrhydedd y byd, pleserau'r byd, moliant y byd; pa beth a fwyttant, neu pa beth a yfant i foddio eu chwantau, pa beth a wisgant i gael eu cyfrif yn fawr yn y byd, ac i gael rhagoriaeth ar ein cydgreaduriaid; mae eu mheddyliau yn rhedeg llawer mwy pa fodd i gyd-ffurfio â defodau'r byd, na pha fodd y cant fod yn gydffurfiol â bywyd, natur ac athrawiaeth Crist; yr hyn sydd debyccach i Bagan nag i Gristion,

ion, ac nid yw yn cael ei gyrraedd gan y rhan fwyaf heb lawer o anonestrwydd.

Dyma gyflwr naturiol meibion a merch-ed dynion tra parhaont mewn cyflwr llyg-redig, yn ddiethriaid i wladwriaeth Israel, ac yn estroniaid i'r cyfammod o addewid a wnaeth yr Arglwydd â thŷ Jacob; ac nid all neb ddyfod i well cyflwr, ond trwy geisio a chael teyrnas Duw a'i gyfiawnder, neu reolaeth a llywodraeth Crist trwy ei Yspryd tragywyddol yn ein calonnau ein hunain, yno yr hauwyd yr hedyn, yno y gosodwyd y lefain, yno y mae cael y perl gwerthfawr, ond nid heb gloddio yn ddwfn; canys tra b'o pechod yn uchaf, mae rhinwedd yn isaf; tra b'o pechod yn teyrnasu, nid yw nerth gras yn cael ei deimlo; darostyngiad yr un, yw cyfodiad y llall; mae yn rhaid fod marwolaeth i bechod, cyn y bydd genedigaeth newydd i gyfiawnder, ac mae'n rhaid bod genedigaeth newydd i gyfiawnder, a chynnydd mewn cyfiawnder, cyn y gallwn ymfefydllu yn y boddlonrwydd hwnnw, fel na ofalwn pa beth a gawn fwyta, pa beth a gawn yfed, neu â pha beth y'n dilledir.

Ac felly prif ofal pob dyn a ddylai fod, yn gyntaf, ceisio teyrnas Duw a'i gyfiawnder; yn gyntaf, i adnabod rheolaeth a llywodraeth o iawn Yspryd ynom ein hunain; canys y mae hyn yn ein cymhwyso, ac yn ein galluogi i arwain bywyd Crist'nogol, ac i gyflawni

i gyflawni dyledfwyddau crîst'nogol tu ag at Dduw a dyn.

Y pummed a'r gangen ddiweddaf o fywyd, natur ac athrawiaeth Crîst, ac a gaf fi yma sefyll arno, yw hyn, *Pa betbau bynnag a ewyllysioch i ddynion wneud i chwi, felly y gwnewch chwi iddynt hwy, canys hyn yw'r gyfraith a'r prophwydi*; neu dyma yr hyn yr oedd yr Arglwydd Dduw cyfiawn yn ei ofyn gan ei bobl ym mhob oes.

Y gwneuthuriad hyn a gyfrifir gan lawer o Broffeswyr gwresog o Grîst'nogrwydd, yn ein hoes ni, yn gyfiawnder moesol, ac felly ond rhan fychan, neu yn hytrach ddim rhan o wir dduwioldeb; eithr o'i iawn ystyr-ied, pob gweithredol gyfiawnder, os yw yn tarddu oddiwrth iawn yspryd, ydyw ynddo ei hun y gwir gyfiawnder o ffydd; a hwnnw yn foesol, neu o ddim awdurdod, ac fydd yn cael ei gyflawni o feddwl cnawdol, mewn canlyniad o arferion dynion da, ond allan o'u bywyd a'u nhatur hwynt; canys os adnabyddir y pren wrth ei ffrwythau, y mae'r ffrwyth yn dangos natur y pren. Os yw ein Duw, fel y mae yn ddiammau ei fod, yn gyfiawn yn ei holl ffyrdd, ac yn berffaith yn ei holl weithredoedd, nid oes neb pobl ar wyneb y ddaear yn fwy tebyg i Dduw, nid oes neb yn dwyn ei ddelw ef yn fwy cymmwys, na'r rhai y mae eu hymarwedd-iadau yn union, yn gywir, ac yn gyfiawn;
ac

ac nid all dim fod yn fwy cyfiawn, nâ gwneuthur i eraill ym mhob peth, pa beth bynnag yr ewyhysiem i eraill wneud i ninnau.

Dyma'r cyfiawnder rhagorol, y mae liwn yn rhagori, nid yn unig ar gyfiawnder yr 'Sgrifenyddion a'r Phariseaid, ond cyfiawnder y rhan fwyaf o Broffeswyr Crist'nog-rwydd hefyd; o blegid trwy hyn yr ydym yn rhodio yn nhroed-faingc Crist, yr ydym yn cyflawni y ddeddf a'r prophwydi.

Moses, gan ryfeddiad o'r cyfiawnder a'r uniondeb yr oedd yr Arglwydd yn ei ofyn gan feibion a merched dynion, dan weinidogaeth y ddeddf, a draethodd y geiriau hyn, *Pa genedl mor fawr, yr hon y mae ganddi ddeddfau a barnedigaethau mor gyfiawn, â'r holl gyfraith hon yr wyf yn ei osod o'ch blaen chwi:* ac a ydyw Deddf Ysryd y Bywyd yn gofyn llai o gyfiawnder oddiwrth Grist'nogion, nac oedd y ddeddf allanol hon yn ofyn gan yr Iuddewon? Yr wyf yn dywedyd wrthyich, Nad yw, ond yn hytrach mwy; gan fod mwy o allu yn cael ei roi i holl wir Grist'nogion i gyflawni gweithredoedd o gyfiawnder.

Pe byddai dealldwriaeth yr holl rai a elwir yn Grist'nogion, wedi eu goleuo i weled eu hunain, fel y maent, neu pe b'ai gandynt ond calonau i brofi eu hunain wrth y rheol grist'nogol hon, mesur eu hunain wrth y llinyn union yma, pwyfo eu hunain yn

yn y glorian gyfiawn hon, y fath ganlynol
o wyr a gwragedd a llawer eraill, nid allent
fwy basio am wir Grist'nogion yng nghyfrif
Duw, nag y gall arian drwg, pan eu
pwyfir yn y glorian, basio yng nghyfrif
dynion.

Fel yn gyntaf, Yr holl gyfryw ag fydd
trwy weithrediadau cyfraith, yn llygru barn,
a trwy rhyw ddychymygau cyfrwys, yn
meddiannu eu hunain o dai, tiroedd a medd-
iannau, nad oes ganddynt ddim iawn idd-
ynt.

Yn ail, Yr holl gyfryw ag fydd trwy
nerthol yspeiliad, neu ddirgel ladratta, yn
cymmeryd ymaith yr hyn nid yw eu hei-
ddo.

Yn drydydd, Yr holl rai a gadwant
hŷr y cyflogedig, neu a falant ar anghenion
y tlawd, trwy guro i lawr bris eu gwaith, hyd
na's gallant fyw wrtho.

Yn bedwarydd, Yr holl rai yn eu crefft,
neu drafferth, a arferant bwyfau ysgafn,
mesur byrr, neu un math o dwyll arall.

Yn bummed, Yr holl rai a fwriant eu
beichiau ar ysgwyddau dynion eraill, a my-
ned yn rhydd eu hunain.

Yn chweched,

Yn chweched, Yr holl rai a roddant, neu a gymmerant wobrau i effeithio pethau nad yw gyfiawn.

Yn feithfed, Yr holl rai a gymmerant gyflog i wasanaethu arglwydd neu feistr, ac nid ydynt yn ffyddlon at eu hymddiried.

Yn wythfed, Yr holl rai fydd yn gwneud bargaenion, ac nid ydynt yn eu cyflawni hwynt ; neu a rwymant eu hunain ag addewidion, ac heb ofod dim bri ar eu geiriau.

Yn nawfed, Yr holl rai trwy enllibiau, sibrwau, drwg-absennau, a heuant had cynnen, creuant drwg ewyllys, neu ddifygant cariad perffaith.

'Does neb o'r rhai'n yn aros yn athrawiaeth Crist, 'does neb o'r rhai'n yn gwneud fel y mynnent gael gwneud iddynt ; er bod ganddynt enw crist'nogol, y maent yn ddi-eithriad i fywyd Crist'nogol, nid ydynt yn byw dan lywodraeth Crist, nid ydynt yn cael eu rheoli wrth deyrn-wialen cyfiawnder, ac felly nid ydynt yn debyg i Dduw.

Nid yw Duwioldeb â Christ'nogrwydd yn dwyn ond un ddelw, ac os mynnwn adnabod natur Duwioldeb, ystyriwn natur annuwiol-

nuwioledeb. Fe addef pob dyn sobr fod y balch, y cybyddlyd, y cenfigennus, y twyllodrus, y cribddeiliwr, y tyngwr, y celwyddog, &c. yn annuwiol, a da y gallant, canys lle bynnag mae'r cyfryw bechodau yn cael y lywodraeth, nid oes ond ychydig o ddelw Duw yn ymddangos; ac os yw y cyfryw bethau yn gwneud dynion yn anhebyg i Dduw, y gwrthwyneb, yr hyn yw gogfyngieiddrwydd, llarieidd-dra, cymhedroldeb, sobrwydd, gwirionedd, uniondeb a ffyddlondeb, y rhai'n fydd raid ein gwneud ni yn debyg i Dduw.

Dyfod i fod yn annuwiol fydd hawdd iawn, canys os trow'n ein cefnau ar Dduw, nid oes dim yn ein golwg ond y byd a'i wagedd, yn addaw i ni foddlonrwydd, nad ydys yn edrych am ddim arall.

Ond y perygl mawr yw i ddyfod yn dduwiol drachefn; er fod miloedd ar waith, nid oes ond ychydig wrthddrych yn ymddangos; canys yngolwg dynion llygredig, nid oes dim hyfrydwch yn y llwybr hwnnw, ac am hynny y cwestiwn mawr yw, pa ffordd y dichon y balch ddyfod yn oftyngedig, y gwyllt yn sobr, y cybyddlyd yn foddlon, y twyllodrus yn gyfiawn, y gloddestwr yn gymhedrol, yr anniwair yn ddiwair, yr anffyddlon yn ffyddlon? Mi wn y dywed llawer, trwy wrando gweinidogion da, darllain llyfrau

llyfrau da, a chyfeillachu â dynion da. Eithr y pethau hyn a brofwyd, a hynny dros amryw flynyddoedd gan lawer, ond ni weithiwyd y cyfryw gyfnewidiad wrth hynny.

Pe gwnai cynghorion, annogaethau neu gyfful, y gwaith mawr hwn, ni byddai raid i ni fyned ym mhellach na geiriau nefol Crist; yn y rhag ddywededig 5, 6, a 7, bennod o Mathew; canys pe gallem glywed holl weinidogion y byd, darllain holl lyfrau da fydd yn y byd, ni's gallwn gael gwell cynghorion ac addysgiadau, nac a gynhwyfir yn y tair pennod hynny.

Wrth wrando gweinidogion da, darllain llyfrau da, ac ymgynghori â dynion da, gallwn gael ein hargyhoeddi, ond nid ein hollol ddychwelyd : o herwydd megis y mae gan rinwedd gorlan, felly y mae gan ddrygioni wreiddyn na ddichon geiriau gyrraedd. Grym pechod yw tyfiad yr hedyn hwnnw a hauodd yr un drwg ym mewmol rannau meibion a merched dynion; ac yn gymaint a bod yr achos oddi fewn, y mae yn amhosibl iddo gael ei lwyr symmud ymaith trwy allanol foddion; fel y mae'r achos oddi fewn, felly rhaid i'r feddyginiaeth fod oddi fewn, trwy farweiddio corph pechod. Ddarostwng ei rym ef, yr hyn fydd yw effithio fel yma.

Nid oes un peth anghyfiawn yn cael ei wneuthur, nad oes mewmol gynhyrriad cyn y byddo yn allanol weithrediad, a thrwy y goleuni hwnnw ac fydd yn goleuo pob dyn fydd yn dyfod i'r byd, os bydd ein golygon yn fewnol, ni a allwn weled y cynhyrfiadau hyn; a'r ffordd i farweiddio corph pechod yw, i ymwadu, a throi oddi wrth pob cyfryw gynhyrfiadau yn eu cyfodiad, ac felly briwo yr asf yn y gragen; canys yn eu cyfodiad y maent yn wan, ac yn ddiallu, ac yn hawdd eu troi yn ol.

Ac os na orchfygwn bechod yn ei godiadau, 'fe barhâ yn Anglwydd arnom; eithr trwy bob cyfryw ymwadiad, yr ydym yn dwyn i lawr, yr hyn a gyfodai ac a deyrnasai ynom, ac arnom; pa bynnag fyddo a'i balchder, cybydd-dod, cenfigen, twyll neu unrhyw bechod pa bynnag; o herwydd pa fwyaf o ymwadiadau a roddir i bechod, lleiaf o ruthrau a wna; pa gryfaf y gwrthwynebiad, gwanaf fydd y cynhygiad; megis y mae ymollyngiad yn rhoddi tir i bechod dyfu o hedyd y corph, y mae gwadiadau yn ei ddarostwng o gorph i hedyd; fel er bod rhyw beth o hono yn aros ynom, nid yw yn teyrnasu arnom, canys y mae mewndarostyngiad i deyrnwialen cyfryw neu reol yr iawn Yspryd.

Nid yw y fwyall byth yn cael ei gosod a'r wreiddyn

wreiddyn y pren, hyd oni chaffo dychweliad ddechreuad oddi fewn; y mae bywyd cyfiawnder yn sefyll ym marweiddiad pechod, yr hyn sydd fewnol orchwyl. Rhaid i'r yspryd y byd hwn gael ei ddarostwng, cyn y caffo Yspryd yr Arglwydd ei ddyrchafu yn om: o herwydd fel y delo iawn Yspryd i deyrnafu, y mae gennym gynnifer cymhelliaid i weithredoedd o gyfiawnder, ac a fu gennym erioed i weithredoedd o anghyfiawnder; ac fel y rhoddom ein hunain mewn ufudd-dod iddynt, y mae gras yn tyfu yn om, a ninnau yn tyfu mewn gras; newidiad mewn llywodraeth sydd yn gwneud newidiad yn ein nharur, ac yn dyfod a ni i fod yn greaduriaid newydd.

Wrth hyn yr ydym yn dyfod i gael y fendith yn gyftal a'r enedigaeth-fraint; canys nid yw'r fendith i'r uchel feddwl, ond i'r tlawd yn yr yspryd, i'r trugarog, i'r pur o galon, ac sydd yn newynu ac yn fychedu, nid am gyfoeth ac anrhydedd, ond am gyfiawnder; a'r holl rai ac sydd yn newynu ac yn fychedu am dano, a ymdrechant am gael digoni eu heneidiau a chynnyddiad o hono.

Yn awr nid yw talent yn cael ei defnyddio wrth orwedd mewn napcin; os mynnwn gael ychwaneg o ras, rhaid i ni ddefnyddio y mesur a gyrhaeddasom, rhaid i ni fyw

mewn beunyddiol ymarferiad o bethau union; rhaid i ni gadw mewn gofyingeiddrwydd, llarieidd dra, cymhedroldeb, amynedd, a rhinweddau eraill; rhaid i ni fod yn gyfiwan yn ein trafferthau, yn gyftal yn y pethau lleiaf, a rhai mwy pwystfawr; canys ychydig beth dry y glorian, ac os bydd yr ychydig beth yn eisiau, ni bydd pethau yn gyfiawn, nid ydym yn gwneud fel yr ewyllsiem wneud i ninnau.

A'r trafferth uniawn hyn, fel y delo cyfiawnder i deyrnasu, fydd ddim matter caled, canys fel yr ymarferom âg ef, efe a fydd yn uchaf; efe a fydd fel morwyn ddiwid, yn barod i gynnyg ei gwafanaeth: ac y mae pob gweithred o gyfiawnder a gyflawnir wrth gymhelliad iawn yspryd, yn cael ei gwobr; yr hyn fydd nid yn unig ateb o heddwch, ond llawenydd yn yr Yspryd Glan.

Ffordd bywyd fydd ffordd o hyfrydwch, a'i holl lwybrau fydd lwybrau heddwch; nid oes dim yn gwneud iddi ymddangos yn anhawdd, ond y gwrthwynebiad fydd yn ein nhatur, wedi un waith ei llygru iddo; ond fel y delo ein nhatur ni i gael ei nhewid, cawn trwy brofiad teimladwy ddywedyd gyd â Dafydd, dy orchymynion di ydynt dra-chang.

Nid allaf fi gyfarwyddo fy hun, na neb arall, gwedi ein deffroi i gyfiawnder, at un gwell

gwell ffordd i wellhau ein bywydau, na throï
 ein llygaid at rodd Duw ynom ein hunain;
 fel gwelom wrth y ganwyll hon godiadau
 pechod, ac felly i'w gwadu, fel y byddo y
 fath arall, yr hwn yw gras a gwirionedd
 godi a theynfasu ynom; canys dyna ein
 cymmorth, dyna ein grym a dyna ein hym-
 ddiffynniad.

Nid yw geiriau pa un bynnag ai wedi eu
 cadw yr ein cof, ai wedi eu 'sgrifenu yn ein
 llyfrau, ond defnyddiau gweinïon i'r gwaith
 hwn, o herwydd rhaid bwrw ymaith yr hen
 ddyn, yr hyn fydd fewnol waith; a pha
 fodd y mae bwrw ymaith ddrwg gydymaith,
 neu ddyn a ymyrro am yr hyn ni byddom
 foddlon i ganiattau? ond trwy ei wadu, a
 throï oddi wrtho.

Os awn i ymrefymmu a rhyw gynhyrfiad-
 au pechadurus, mae'n beth mawr os na
 orthrechir ni ganddo, canys natur pechod
 yw peidio a chymmeryd pall bychan, yn en-
 wedig os pechod yw a gafodd y llaw uchaf
 arnom o'r blaen; eithr wrth droi oddi wrtho
 yr ydym yn ei wrthsefyll, os na wrandewir
 arno, efe a â yn ol.

Ac fel y rhoddem ymaith yr hen ddyn,
 yr ydym yn gwisgo y dyn newydd; fel y
 mae pechod yn cael ei wadu, mae rhinwedd
 yn cael ei groefawi: ac y mae'r dyn newydd
 yn

yn ein gwneud ni yn greaduriaid newydd; y mae yr hyn a greuwyd yn ol Duw, yn adnewyddu ynom ddelw Duw, a chan ddwyn y ddelw yma mewn sancteiddrwydd a chyfiawnder, y mae ein hymarweddiadau yn cyhoeddi ni i fod yn Grist'nogion yn wir.

Eithr os ni fwrir ymaith yr hen ddyn yma, ynghyd a'i weithredoedd dywyllwch, nid ellir gwisgo y dyn newydd a greuwyd yn ol delw Duw mewn cyfiawnder a gwir sancteiddrwydd; ac er i ni gael ein deffro i gyfiawnder, ni gawn huno drachefn, un mewn un ffurff, ac arall mewn arall, gan ymborthi ar eiriau, heb ddim teimlad o'r gallu a'r bywyd; ac y mae'r ail gwsg hwn yn ymddangos yn gwsg marwol; er i ni glywed llawer yn cael ei ddywedyd yn erbyn balchder, cybydd-dod, cynfigen, &c. nid ydym yn cael cymmaint a'u teimlo hwynt, ond yn byw mewn ymddangosiad cyhoeddus o honynt.

Pe gwnai meibion a merched dynion, ac a elwir yn Grist'nogion, ef yn brif ofal am fod yn Grist'nogion yn wir, trwy farweiddio ynom ein hunain yspryd y byd hwn, yr hwn yw gwreiddyn pob drwg, byddem nid yn unig yn happus, ond yn bobl hyfryd; o herwydd trwy farweiddio corph pechod pob trais a baid, pob camwedd a niweid a der-

derfynai ac a ddiwedddai; cariad tu ag at
 Dduw a dyn a darddai, gras a dyfai, gost-
 yngeiddrwydd, llarieidd-dra, cymhedroldeb,
 a phob rhinwedddau eraill a ymddangosent;
 byddem fath arall o bobl yn ein hymar-
 weddiadau, ein geiriau a'n gweithredoedd
 a fyddent yn gyfiawn, yn uniawn, ac yn gy-
 wir; gallem ymddiried naill i'r llall heb
 ddim petrusder nac amheuaeth: pa beth
 fydd fwy hyfryd na bod ar pob amserau, ac
 ar bob achosion; yn gyfiawn, uniawn, cy-
 wir a ffyddlon; yn gwneud i bob dyn, ym
 mhob pethau pa bynnag, fel yr ewyllysiem
 iddynt hwy wneud i ninnau? y mae byw
 dan reolaeth a llywodraeth iawn Yspryd, yn
 ein gwneud ni yn addas ac yn gymmwys i
 gyfiawni pob dyledswydd grist'nogol: ni a
 garwn yr Arglwydd ein Duw a'n holl gal-
 onnau, a'n cymmydogion fel ni ein hun-
 ain; yr hyn yw fwm pob Duwioddeb, a
 gwir arwydd o Grist'nogrwydd.

D I W E D D.

LL Y F R A U a argraffwyd, ac ar werth gan I. Ross, yng *Ngbaersyrddin* gerllaw'r Eglwys; gan Mr. WILLIAM JONES, yn y *Bala*; gan Mr. BEEDLES, *Pont y Pwl*; gan Mr. EFAN EFANS, Argraffydd, yn *Aberhonddu*; gan Mr. MORGAN, a Mr. BETHUEL GRIFFITHS, yng *Yngbafell-Nedd*; gan Mr. DANIEL EFANS, yn *Abertawe*; gan Mr. GRIFFITH EFAN, gerllaw *Llanarth*; a chan EFAN JAMES, o Blwyf *Llanfachreth*; gan ba rai y gellir cael amryw Lyfrau eraill, na osodwyd i lawr yma.

I. **Y** B I B L Sanctaidd, ynghyd â Nodau a Sulwiadau ar bob Pennod, gan y Parch. Mr. P. WILLIAMS. Pris un Swllt ar hugain, wedi ei rwymo.

II. Pob Dyn ei Physygwr ei hun, yn cynnwys amryw brif Gyfarwyddiadau i wellhau y Rhan fwyaf o Glefydau, ynghyd â'u Harwyddion ar Ddyn ac Anifail, wedi eu casglu allan o'r Awdwyr goreu yn yr Oes. Pris 6 *ch.*

III. Oes Lyfr, yn cynnwys Hanes Brenhin-oedd a Thywysogion y Brutaniaid, er eu Sefydliad gyntaf i'r Amser presennol. Pris 6 *ch.*

IV. Y Ffigys-bren anffrwythlon; neu Esponiad ar Ddammeg y Ffigys-bren di-ffrwyth. Pris 4 *c.*

V. Gweledigaeth y Bard Cwsg. Pris 6 *ch.*

VI. Yr Aberth Cymmeradwy, neu Ragoriaeth Calon ddrylliedig. Pris *ch.*

VII. Cynghorion Tad i'w Fab. Pris 3 *c.*

VIII. Acto Barliament am y Ffordd fawr. Pris 2 *c.*

IX. Act o Barliament am dorri Coed. Pris 2 *c.*

*This Day is published, (Price Four Shillings in
Boards, or Five bound in Calf.)*

A

New ENGLISH-WELSH
DICTIONARY:
CONTAINING

All Words necessary for Reading an *English* Author;

WHEREIN

Not only the Corresponding *British* is given to the *English*,
and the various Significations properly ranged;

BUT ALSO

Every *English* Word is accented to prevent a
bad Pronunciation.

The Part of Speech added to which each Word
respectively belongs,

And proper Authorities subjoined where necessary.

The Whole carefully Compiled from the most approved
Authors in both Languages.

By WILLIAM EVANS.

